

Dr. Vajda Mihály: Bismarck mint szociálpolitikus

Bismarck nem a teóriák, hanem a tettek embere volt, és aki őt eszméi, beszédeinek és írásainak mélysége és logikája alapján akarná megítélni, azt némi joggal érhetné az a vád, hogy igazságtalan volt Bismarckkal szemben és nem tudta megérteni, hogy mily irányban kell a kutatásnak mozognia, ha Bismarck nagyságának helyes méltatása a kitűzött célja. Ha Bismarckkal mint szociálpolitikussal foglalkozunk, e körülményt nem szabad szem elől tévesztenünk. Az ifjú német birodalom nagyszabású szociálpolitikai reformtevékenységének alapjai a Bismarck-érából származnak, amely a nagy munkásbiztosítási törvényeknek (a baleset, betegség, aggság és rokkantság esetére szóló biztosításoknak) életet adott. Hogy Bismarck a német társadalmi reformpolitika épületének ezt a szárnyát szilárd alapra helyezte, az bizonyára egyik legszebb tanújele az ő államférfiúi nagyságának. De ez a korának szociálpolitikai reformszükségletei iránti praktikus érzéke nem akadályozta őt meg abban, hogy a szociálpolitikai elméletek és általában a munkásbiztosítás körén kívül eső szociálpolitikai reformtörekvések iránt is nagyfokú idegenkedést és meg nem értést tanúsítson. Mint minden más téren, ez esetben is egy közvetlen pozitív – és a szociálpolitika körén kívül eső – praktikus cél lebegett a szeme előtt, amelynek eléréséhez az általa megvalósított szociális reformokat hasznosaknak és szükségeseeknek tartotta, egyébként azonban szociálpolitikája épen úgy, mint pénzügyi és gazdasági politikája mentes volt mindennemű dogmatikusságtól – amint ő mondotta, – de egyúttal híjával volt a modernebb, szélesebb koncepcióknak, a szilárd teoretikus megalapozottságnak és egy konzekvens felépített logikai bázisnak is. Ebből magyarázható az a bizonyos ingadozás, amely – eltekintve egy-két általános alapgondolattól – aminők pl. a né-

met egység biztosítása és a monarchikus és osztálykonzervativiz-taius voltak, Bismarck politikájának minden ágában és különösen a gazdasági, pénzügyi és szociálpolitikájában kifejezésre jutott.

A Bismarck-féle szociálpolitikai alapelvei az *1881. november 17-iki császári üzenetben* lettek körvonalazva. Ez az üzenet rá-mutat arra, hogy a *betegség és a baleset által sújtott munká-sok* mellett azok is, akik *aggkoruk vagy rokkantság* folytán let-tek keresetképtelenné, jogos igényt támaszhatnak a közülettel szemben nagyobb mérvű állami támogatásra, mint amilyenben addig részesültek. B támogatás helyes útját-módját felfedezni egyike azon nehéz, de legfőbb feladatoknak, amelyeket minden közületnek magára kell vállalnia, amely a *keresztény népelet* er-kölcsei alapjain áll. E népelet reális erőihez való szorosabb csat-lakozás és ezeknek állami védelem és támogatás alatt álló korpo-ratív társulatokban való összefoglalása remélhetőleg lehetővé fogja tenni oly feladatok megoldását, amelyekre az állami hatalom egy-magában hasonló mértékben képes nem lenne. De a cél még ezen az utón sem lesz jelentékeny anyagi eszközök felhasználása nélkül elérhető.

Az utolsó években megkezdett adóreform további keresztül-vitele is *közvetett birodalmi adók* útján elérhető új jövedelmi for-rások felhasználását tolja előtérbe, hogy a kormányok képesek legyenek ezek helyett nyomasztó közvetlen országos adókat meg-szüntetni és a községeket a jótékonyági és iskolaügyi terhektől, valamint a föld- és személyes adópótlékoktól és egyéb nyomasztó közvetlen adóktól megszabadítani. Ennek eléréséhez a legbizto-sabb mód a *dohánymonopólium* lenne. Ez, valamint az ital-adónak már több ízben javasolt emelése nem pénzügyi felesle-gek elérésére irányulna, hanem a fennálló közvetlen állami és községi adóknak kevésbé nyomasztó közvetett birodalmi adókkal való felcserélésére.

Ezek, rövidesen összefoglalva, a nevezetes császári üzenetnek szociálpolitikai vonatkozású részei, amelyek Bismarck szociálpoli-tikai elveinek quintesszenciáját tartalmazzák. A császári üzenet-ben érintett és Bismarck későbbi beszédeiben tüzetesebben ki-fejttet ezen alapelvek a következők: *A modern állam nem he-lyezkedhetik a laissez faire elvének alapjára, hanem a keresz-tény erkölcsstan alapelveiből kiindulva védelemben kell részesíte-nie az arra szorulókat, még pedig szociálpolitikai tevékenység útján. Az állami szociálpolitika tulajdonképeni köre azonban Bismarck koncepciói alapján igen szűkre van szabva, ameny-nyiben csupán az önségély céljait szolgáló munkástársulatok se-*

gélyezésére, valamint a munkásbiztosítás különböző ágainak megszervezésére terjedhet ki. Az állami szociálpolitika anyagi előfeltételeiről indirekt adók útján kell gondoskodni – főleg a dohánymonopólium meghonosításával.

Bismarck e szociálpolitikai alapelveit és azok kiindulópontjait részletesebben és szélesebb alapon a Reichstag 1882. január 9-iki ülésén tartott nagy beszédében fejtette ki. E beszéd válasz báró Hertling képviselő interpellációjára, amelyben arra vonatkozólag intézett kérdést a kancellárhoz, hogy a szövetséges kormányok tervbe vették-e a fennálló gyári (munkásvédelmi) törvényhozás további kiépítését.

Bismarck e beszédében rámutatott arra, hogy az általa folytatott és a császári üzenetben annak idején ismertetett szociálpolitika célja a következőkben foglalható össze: Arra kell törekedni, hogy az országban lehetőleg egyáltalában ne legyenek, vagy a lehető legkisebb számban legyenek olyan emberek, akik azt mondják: Csak azért vagyunk itt, hogy az állam terheit viseljük, de nem érezzük, hogy az állam a mi boldogulásunkkal valami módon törődik. – Ez az alapelv egyébként nem valami forradalmi újítás, mert hiszen a dinasztia tradíciói közé tartozik a gyengéknek a gazdasági küzdelemben való segítése. Már Nagy Frigyes mondta: *«Je serai le roi des gueux»* es III. Frigyes Vilmos felszabadította az akkor jobbgáysorban levő parasztoakat és lehetővé tette agy gazdag és független párasztosztály kialakulását. Ez a nemes szellem hatja át az új német szociálpolitikát is, amelynek az a célja, hogy a német állampolgárok leggyengébb osztálya számára, ha nem is ugyanazon előnyöket és célokat, mint az ötven évvel azelőtti parasztság részére, hanem mégis összhelyzete és bizalma lényeges javulását eszközölje. Ezzel a tendenciával homlokegyenest ellenkezik a laissez passer elve, a gyengének saját erejére és magán támogatásra utalása. Bismarck beszédének következő részében kifejtette, hogy ez a tendencia és ezek az alapelvek a keresztény erkölestannak a felebaráti szeretetre vonatkozó tanításaiból folynak és mint ilyenek tulajdonképen *gyakorlati kereszténység* (praktisches Christentum») követelményeinek tekinthetők.

Mik az ezen praktikus kereszténység diktálta állami szociálpolitikai tevékenység elemei és melyek a korlátai? Bismarck a társadalmi bajok és a szociális elégedetlenség kutforrását nem a munkások alacsony életszínvonalában (reális munkabérében) vagy a munkafeltételekben látja, hanem a létfeltételek bizonytalanságában, amely a munkás teljesítőképességét felette károsan be-

folyásolja. *Ennek a bizonytalanságnak az állami munkásbiztosítás kiépítése útján való megszüntetése a par excellence állami szociálpolitikai feladat és minden ezen kívül eső reformjavaslattal szemben a legmesszebbmenő óvatosság tanúsítandó: ez Bismarck szociálpolitikájának sarkétele.*

Hogy a Bismarck koncepciója szerinti szociálpolitika főcélját saját szavaival jellemezzük, idézzük Bismarck egy 13 évvel később, 1895. április 17-én tartott beszédének következő passzusát: «... az volt a törekvésem, hogy a fáradt munkásnak valami jobb és biztosabb jusson osztályrészülni, mint az alamizsna, a községi alamizsnanyújtás; hogy ő, mint minden katona, a polgári életben biztos állami penzióval rendelkezék, mérsékelt, vagy nem bánom, akárcsak csekély járadékkal, de mégis annyival, hogy fiának anyósa a házból ki ne túrhassa...»

Eddig főképpen a Bismarck-féle szociálpolitika *pozitív oldalával* foglalkoztunk, azzal a kérdéssel, hogy miben látta Bismarck az állami szociálpolitika főcélját és feladatát. Van azonban a kérdésnek *negatív oldala* is, amennyiben Bismarck az állami szociálpolitikai tevékenység hatókörének meglehetősen *élesen körvonalazott korlátokat szabott, amelyeken túl ő is a laissez faire álláspontjára helyezkedett* és az állami beavatkozást és szabályozást helytelenítette.

A Bismarck-féle szociálpolitikai koncepciók e negatív részének kiindulópontjával a következő tétel szolgál: Ha az iparral szemben követelményeket támasztunk állami célok megvalósítása végett, pontosan szem előtt kell tartani az ipar teherbírásának a határát (Grenze der Tragfähigkeit). Ha a törvényhozás, illetőleg a kormány ezt a határt nem kutatja és nem respektálja, akkor fennáll az a veszedelem, hogy az ipar oly terhekkel sújtatik, amelyek elviselésére képtelen. Veszteségre senki sem fog ipart üzni, sőt kis haszonra sem, mert aki tőkéje után 5%-os kamattal megelégszik, annak kényelmesebb, ha kizárólag a coupon-ollóra bízza magát. A vállalkozással járó kockázatot a tőkés csak a nyereség kedvéért vállalja magára. Ha ez a nyereség eltűnik, akkor sokkal nagyobb szerencsétlenség sújtja a munkást, mint amilyen a munkaidő túlhosszú időtartama, t. i. kenyere elvesztésének a veszedelme a bérleszállítás átmeneti stádiumával.

Önámítás lenne letagadni, hogy mindazok a reformok, amelyekre a munkások kedvéért törekszünk, az ipar megterhelésével vannak egybekötve. Vegyük például a munkaidő kérdését. Vizsgáljuk meg, – hogy Bismarck példájával éljünk, – mi a különbség egy tizenégy- és egy tízórás munkaidő között, ha egy

bizonyos árumennyiség előállításához 100 óra szükséges; milyen különbség származik a vállalkozóra nézve abból, ha ezért a 100 óráért hét tizennyórárs vagy tíz tízórás munkanapot kell megfizetnie? Ez az illető vállalkozó bérszámlájában háromheted, tehát mondjuk több, mint 40% különbséget jelent. Ha csak egy szerényebb méretű üzemet veszünk figyelembe, amely e számítás szerint 100 munkással bír és minden egyes munkás évi keresete 750 márka, akkor a munkabér a vállalkozónak 750,000 márka évi kiadást okoz. Vegyünk ehhez a munkaidő bérszállítás folytán való redukálása miatt beállott többlet gyanánt 40%-ot, akkor 30,000 márkás munkabértöbblettel van dolgunk és a gyár munkabérkiadása 75,000 márkáról 105,000 márkára fog emelkedni. Ha az ipar ezt az új terhet nem bírja el, akkor a törvényhozó, aki a munkaidő megrövidítését előírja, sokkal nagyobb mértékben károsítja a munkást, mint ahogyan könnyít rajta.

Bismarck a *vasárnapi munkaszünet* kérdését ugyanazon az elvi alapon ítéli meg, mint a napi munkaidő megrövidítését. A vasárnapi munkaszünet végeredményben a munkaidőnek egyheted résszel való megrövidítését, vagyis az előző példára alkalmazva, a vállalkozó munkabérkiadásának egyheted résszel, azaz 107 márkával munkásonként, tehát összesen 10,700 márkával való emelkedését jelenti, feltéve, hogy a vasárnapi munkaszünetet nem a munkásság jövedelmének terhére akarjuk bevezetni. Bismarck az iparnak ily arányú megterhelését aggályosnak tartja.

A *női munka* eltiltását, respktíve korlátozását Bismarck nem helyesli és az ipar terén nem tartja megvalósíthatónak, mert a nő keresete az ipari munkás budgetjében nélkülözhetetlen tétel. A *gyermekmunka* korlátozása ellen is komoly aggodalmak vannak. «Ennek az igen humánus és kitűnő intézkedésnek, amely az ifjúság és a gyengébb szervezet védelmére irányul, megvan a rossz oldala is, amint azt mindenki el tudja képzelni, aki tudja, hogy milyen hajlamok keletkeznek a kamaszévekben levő – tizenkét-tizenhatéves – ifjúban, ha törvényileg semmittevésre van kárhóztatva.»

A napi munkaidőnek egységes szabályozása a különböző foglalkozási ágakban, sőt még egy foglalkozási ágon belül is lelküzdhetetlen nehézségekbe ütközik. Bismarck a *normál munkanap* eszméjét a leghatározottabban elveti.

Röviden összefoglalva, Bismarck a főbb munkásvédelmi problémákat a következőképen ítéli meg: A főbb munkásvédelmi követelmények valamennyien visszavezethetők quasi mintegy közös nevezőre, a munkaidő meghosszabbítására. Minthogy ez a mun-

kásbudget megterhelésével nem történhetik, mert az újabb terheket el nem bír, csakis oly megoldás képzelhető, amely a munkaidő megrövidítéséből származó nagyjelentőségű terheket az iparra zudítja. Minthogy az ipar ezen új terhek súlya alatt összeroskadna és így a munkások keresetüket részben vagy egészben elvesztenék, e szociálpolitikai intézkedések a munkásosztály érdekeivel ellenkeznek. Azt a körülményt azonban, hogy a munkaidőnek egy bizonyos, pl. a vasárnapi munkaszünet utján történő egyheted résszel való megrövidítése nem jelenti egyúttal az egyes munkás által végzett teljesítménynek ugyanilyen arányú csökkenését, Bismarck, úgy látszik, teljesen szem elől tévesztette. Ami a szociálpolitikai reformok költségeinek fedezését illeti, Bismarck a leghelyesebb módnak a közvetlen adóknak közvetett adókkal való helyettesítését vélte. Igaz, hogy Bismarck adóreformkoncepcióinak központjában a dohánymonopólium állott, ez azonban egyfelől nem bizonyult keresztülvihetőnek, másfelől még megvalósítása esetén sem váltotta volna valóra azokat a nagy reményeket, amelyeket Bismarck hozzája fűzött és így a Bismarck-féle fináncpolitikai alapelv érvényre jutása bizonyára a közvetett, különösen a fogyasztási adók egész sorának kiépítésére vezetett volna. Bismarck e tekintetben főleg nem szociálpolitikai szempontoktól vezettette magát. Mindenekelőtt bizonyos francia pénzügytani tanok hatása alatt állott és azt a nézetet váltotta, hogy a nép a közvetett adókat könnyebben és kevesebb zúgolódással viseli el, mint a közvetleneket. Közreműködött Bismarck ez irányú állásfoglalásában azon törekvés is, hogy a birodalom az egyes szövetséges országoktól pénzügyileg függetlenítessék. Mindez azonban nem von le semmit abból az igazságból, hogy a Bismarck javaslata, a közvetett adókra mint alapra támaszkodó adóreform a mai szociálpolitikai felfogásunk szerint ép olyan antiszociális, mint amilyen antiszociális az agrár vámvédelem is, amelynek pedig Bismarck szintén egyik legfőbb támasza volt Németországban.

Farkas Gejza: Igazságérzet logika – idegműködés.

Naponként halljuk és mondjuk ezt a két szót: igazság – igazságtalanság és rendszerint nem is jut eszünkbe sokat boncolgatni miért tartunk valamit igazságosnak, vagy az ellenkezőjének. Igazság, hogy a posztócsalók elvegyék büntetésüket, igazságtalanság, ha egy kiváló tehetségű egyént nem engednek pályáján érvényesülni. Igazság, ha a hadjáratot hősiesen végigküzdő katona a békekötés után kényelmes élethez, jó keresethez jut; igazságtalan, ha egy léha aszfalttaposó fényes hivatalba kerül. *Elsősorban az igazság és csak másodsorban a célszerűség nevében követelünk helyes szociálpolitikát.* Ez mind magától értetődik, mondja egyszerre eszünk és érzésünk – és ezt az összhangot, megnyugvást vajmi ritkán zavarja meg a kérdés: de hát miért igazság az, ami igazság? miért igazságtalanság az, ami ettől eltér? Pedig az emberiség nem egy kiváló elméje foglalkozott már ezzel a kérdéssel, az igazság lényegének meghatározásával anélkül, hogy ebben véglegesen megnyugtató eredményre jutottak volna.

Azon régiebb bölcselőket, akik az igazságot és az igazságérzetet valamely az ember lelkében működő isteni akaratra, vagy magasabb természeti törvényre vezették vissza, utóbb azok váltották fel, akik a jogot, az igazságot, mint a legmagasabbrendű célszerűséget, az emberek boldogulásának elsőrendű, elháríthatatlan feltételét fogták fel. Ebben az irányban talán legmeszezebb ment Bentham, az utilitárius jogi iskola alapítója, akinek álláspontja szerint minden egyes törvényhozási tény jogosságát az határozza meg, hogy mennyivel több jó, több haszon, több boldogság származik belőle az emberek egy bizonyos számára, mint hátrány, kár, szenvedés ugyanazon vagy más emberekre. Ezen iskola hívei majdnem azt képzelték, hogy mennyiség-tani pontossággal megmérhetik és az egyes egyénekre szét is oszthatják valamely tény kedvező vagy kedvezőtlen kihatásait;

X. intézkedés helyes volt, mert A embernek boldogságot szerzett, míg ugyanannyi szenvedést csupán $\frac{1}{2}$ embernek. Ellenben Y tény a részes egyének hasonló számaránya mellett is igazságtalan volt, mert A embernek csak a boldogságot hozott be, míg $\frac{1}{2}$ -embernek egyenként $4a$ szenvedést okozott.

Erről a pontos adagoló munkáról, mely még a legridegebb phalanstére társadalomban sem lehetett volna gyakorlatilag keresztülvihető, az újabb szociológiai irányzat kifejezetten lemondott. Bár az igazság képzetét és érzetét ez az iskola is szoros összefüggésbe hozta a boldogság-igénnyel – ezt az összefüggést már sokkal egyénibb alapokra fektette. Végleg elvetett minden, az egyes emberen kívül fekvő mértéket az igazság meghatározására és azt a tételt állította fel, hogy mindenki azt tartja igazságosnak, amitől bevallott, vagy titkos vágyai teljesülését várja; ellenben igazságtalannak tekinti azt, ami elsodorhatja áhított céljaitól. Természetesen nem csupán az őt közvetlenül érintő tényeket ítéli meg az ember ily módon, hanem azokat is, melyek másokat értek, de amelyeknek ő reá való alkalmazását is el tudja képzelni és pedig óhajtva, vagy rettegve. Egy tisztviselő, vagy munkás tehát igazságosnak fogja találni, ha más tisztviselő, vagy munkás tevékenységét rendszeren díjazzák és igazságtalannak, ha abban megrövidítik. Ezt az egyéni igazság-felfogást hazai irodalmunkban legszabatosabban Pikler Gyula fejtette ki.

Az ő felfogása, bármennyire felülemelkedik mindenféle metafizikán, bármennyire feleslegessé tesz minden természetfölötti gondolkodás-kisegítőt, mégsem adhatja az igazságosság képzet- és érzetvilágának teljesen kielégítő magyarázatát. Azokat az eseteket, midőn valaki nem «hazabeszél», midőn saját éreklésével szemben az ellenkező érdekeknek is igazságot képes szolgáltatni, még valahogy megindokolhatja az általános jogrend közös érdekének segítségül vételével. A kereskedő talán nem örül egy üzlettársa csalárd eszközökkel elért sikerének, mert arra kell gondolnia, hogy az ilyen üzelmek útján való meggazdagodásra neki magának kevés alkalma kínálkozik, ellenben versenytársainak ily üzelmek elég könnyen tönkretehetik. De ez a segédmagyarázat már nem indokolja meg igazságítéleteinket azon tömördek esetekben, amidőn egyéni céljaink és érdekeink még távoli analógia révén sem jöhetnek szóba, amidőn még csak nem is embertársaink tudatos cselekvéseiről, hanem természeti erők, vak véletlenek hatásairól lehet szó. Igazságosnak tartjuk, hogy az arab még eltaszított feleségének is egy használható tevét és útravalót ad, igazságtalannak, hogy a kínaiak leány-

gyermekeik nagy részét kiteszik. De igazságosnak mondjuk azt, ha egy sokat fáradozott, szenvedett ember sikerült gyermekeiben örömet találhat, igazságtalannak, ha egy ily ember munkássága gyümölcseinek élvezése előtt elbetegesedik, elhal. Úgyszintén igazságosnak mondjuk, ha egy zsvány rablótámadása közben életét veszti, igazságtalannak, ha egy panamista a jómódon kívül még kitűnő egészségnek is örvend. És ezekben az ítéleteinkben anynyira határozottak, szívósak vagyunk, hogy amennyiben az élet lefolyása nem felel meg az igazságról alkotott képzeinknek, különféle vallási (rendszerünkben, még a halál utánra is kiegyenlítő igazságszolgáltatást várunk örökös kihatású határozatokkal.

Az igazságérzet tökéletesen helyes magyarázatához szerény nézetem” szerint tisztán jogi és közgazdasági elméletekkel sohasem fogunk eljutni. A *suum cuique* – kinek-kinek a magáét elvének csak akkor van értelme, ha előbb tudjuk, kit mi illet meg. És ebben a tekintetben a régi teológiai és etikai felfogások szolgáltatnak, ha nem is az egyes esetekben alkalmazható zsinórmértéket, de mérlegelésünk felállításánál használható gondolati váztt ebben a formulában: a jók jutalmat, a rosszak bűnhődést érdemelnek. Ennek megtörténte megnyugvással, megelégedéssel tölt el, míg elmaradása, vagy az ellenkezőnek bekövetkezése elszomorít, felháborít. Bármily különösen hangozzék: ezen a nyomon érhetünk el legrövidebb utón az igazságítéletek természettudományi magyarázatához.

Legelsőbben az alapvető fogalmakkal jöjjünk tisztába! Jó az az ember, aki az őt környező társadalomba helyesen beilleszkedik, tevékenységével, magatartásával embertársainak lehető sok örömet, élvezetet szerez, lehetőleg kevés bajt, szenvedést okoz. Rossz az ilyen ember ellentéte. Tehát jó az, aki idejét hasznos munkával tölti és ennek jutalmaként megelégszik azzal, amit más emberek életboldogságuk veszélyeztetése nélkül adhatnak, aki erőszakot legfeljebb támadások visszaverésére alkalmaz, de sohasem személyes előnyök kicsikarására, aki még személyes kényelmének és jólétének egy részét is fel képes áldozni, más embereknek átengedni, hogy ezeket megelégedettek ké tegye. Az ilyen emberek számára kíván igazságérzetünk minden jót. Ellenben rossz emberek a restek, az erőszakosak, az önzők; ezeknek, midőn igazságosoknak gondoljuk magunkat, szenvedéseket, vagy legalább is balsikereket kívánunk. Hangsúlyozzuk ismét: a jót a jóknak, a rosszat a rosszaknak *feltétlenül* kívánjuk, tekintet nélkül arra, hogy minden egyes jó tett, vagy tehetett-e éppen nekünk szívességet, minden egyes rossz okozhatott-e kellemetlen-

séget. Itt az önzés, mint minden emberi cselekvés és megfontolás egyetemes rugója látszólag csütörtököt mond.

Am éppen ez az a pont, melyen a metafizikától és teológiától a természettudomány és ezen belül az élettan kell, hogy a szót átvegye. *A jók boldogulását és a rosszak elbukását igazságosként dicsérvük, a jók szenvedését és a rosszak érvényesülését mint igazságtalant vádoljuk, mert az előbbi élettani okokból kellemesen, de utóbbi ugyanilyenekből kellemetlenül hat reánk.* Ez a tétel bizonyára megalapozást igényel, a következőkben lehető rövidséggel megkísértem ezt nyújtani.

Kellemes, boldog közérzetünknek egyik feltétele gondolat-sorozatainknak és az ezekkel összefüggő, az élettani tudomány által ugyan még nem teljesen felderített, idegfolyamatoknak zavartalan menete. Az idegek és agyidegközpontok működésének hirtelen új, váratlan irányba átkészítése éppen olyan kellemetlen érzéssel jár, mint izmaink, tagjaink hirtelen erőszakos elrántása. Tehát rossz érzést kell, hogy támasszanak bennünk a meglepetések, csalódások; ez alól kivételt csak egy vélt, vagy várt szenvedés, haj hirtelen elhárulása, a rossz várása által okozott feszültség leengedése, továbbá valamely nyilvánvaló előny váratlan felbukkanása képez. Minden más esetben, tehát az egyéni érdekünket közvetlenül nem érintő valamennyi megfigyelésünkben csakis az felel meg jó érzésünknek, ha nagyjában minden úgy folyik le, ahogy azt magunkban tudatosan vagy öntudatlanul előre kigondoltuk, kiszámítottuk.

Az ilyen előszámítás pedig minden vallás- és egyéb erkölcsi előnevelés nélkül is arra visz, hogy a jók számára boldogulást, a rosszaknak szenvedést, pusztulást várjunk.

Mert kik a jók és kik a rosszak? Kik képesek jót cselekedni és kik kénytelenek rosszat tenni?

Akinek szervezete és idegrendszere elegendően egyensúlyozva működik, aki az igényeinek megfelelő megélhetési források fölött rendelkezik, aki az őt környező társadalomba oly módon helyezkedhetett bele, hogy elegendően kíméletes, vagy éppen tisztellettéljes bánásmódban részesül – az szükségképen igyekezni fog fentartani az életnek azt a sorát, rendjét, melyben elegendően boldog, az arra is igyekezni fog, hogy embertársai is kielégítőnek találják a reá nézve oly kedvező állapotot, az tehát még áldozatok árán is igyekezni fog embertársait és kiváltképpen a hozzá legközelebb állókat elégedettekké, boldogokká tenni. Ellenben, akinek szervezete, kivált idegzete hibás, akinek segélyforrásai nem fedezik igényeit akár azért, mert a segélyforrá-

sok csekély keresőképesség folytán elégtelenek, akár mert az igények helytelen nevelés, fejlődésmenet folytán túlhajtottak, aki szervezeti hibáiban, nevelési hiányaiban vagy egyéb szerencsétlen körülményekben rejlő okok folytán nem képes oly társadalmi állásra, környezetében oly kedveltségre, tekintélyre szert tenni, aminő mellett életigényeit teljesen kielégítve láthatná, – az kevés jóindulatot tanúsít azon környezet iránt, melyben szerencsétlennek érzi magát; az, távol attól, hogy élete nyomasztó kere-teinek fentartásáért áldozatot hozzon, a lehető legkönnyebben túlteszti magát az embertársai, még legközelebbi környezői iránti tekintetekben is, csakhogy rossznak érzett helyzetén valamely irányban könnyítsen.

Az ember közérzése és életélvezete ugyan annyi sokféle tényezőtől alakul ki, hogy ezeknek a jóság szempontjából eszményi arányára nézve általános érvényű zsinórmértéket felállítani nem lehet; egyes tényezők kedvezőbb alakulását is ellensúlyozhatja másoknak kedvezőtlenebb működése és viszont. Egy beteges ember is lehet annyira elégedett, hogy jó legyen, ha betegsége nem tűrhetetlen és aránylag kedvező megélhetési viszonyai, környezetének jóindulata megfelelően nyugodt, elégedett hangulatba ringathatják. Viszont egy dúsgazdag ember is gonosz, akár épen kapzsiságból gonosz lehet, ha egyéniségének kifejlődése közben az őt környező társadalomról oly ferde képet kapott, mely szerint egyéni értéke nem számíthat elismerésre, hanem csupán vagyona, mind több vagyona és ezzel járó hatalma.

Lényegében tehát az a jó, aki erős, szerencsés, rossz az, aki egy bizonyos mértéknél gyengébb, szerencsétlenebb. A szokásos értékelésnek ezzel a magyarázatával, vagy inkább levetkőztetésével nem ellenkezik az a tény sem, hogy igazságérzetünk jutalmat, kárpótlást igényel olyanok számára is, akiknek valamely szerencsétlenségéről tudunk. Mert az ilyen jóakaró kívánságnak alapja az a feltevés, hogy amaz embertársunk szerencsétlenségét méltón viselte, nem roskadt össze erkölcsileg, nem lett rossz, vagy legalább túlságosan rossz. Tehát szerencsétlensége ily kiállásával már igen nagy erő- és jó helyzet-tartalékok birtokát igazolta, melyek folyamánként eszünk és érzésünk logikája a szerencsétlenségek elmúltá, esetleg a sorsüldözött jó ember halála utánra boldog létet vár számára. Már akit a sorscsapás oly gyenge erkölcsi alapon, vagyis miként láttuk, inkább szerencsétlen helyzetben talált, hogy alatta előszámításunknál nagyobb mértékben esett össze, restebbnek, gyávábbnak, boszu-állóbbnak mutatkozott a kellesténél, azzal szemben legfeljebb csak

a kevés számú büntettes-pártfogoló kriminalista érez valódi szánalmat, míg az emberek túlnyomó többsége most már vállvonogatva megy el kiállott szenvedései mellett. Viszont akinek könnyű sikereit megirigyeltük, annak utóbb felmerült nehézségei fölött kárörömet érzünk, mert lám, nem csalódtunk, mikor azt tartottuk, hogy az illető mégis csak egy nálunknál gyengébb, tehát kevésbé szerencsésen elbocsátott ember, akit csupán véletlenül kedvező esélyek helyeztek fölénk.

Mikor az ember azt várja, hogy a kedvező életkörülményei által jóvátett ember tovább is boldoguljon és az ellenkező eseten elszomorodik, ez éppen olyan természetes érzés, mint mikor az ember egy szép, egészséges növény számára erőteljes fejlődést, egy szilárd idomú sziklának évezredek fennállást vár és bánatos lesz, megrendül, ha a szép növény egyszerre csak elszárad, az erősnek látszó sziklatömb egy éjjel leomlik.

Mert agyunk, központi idegzetünk már egyszer nem szereti a csalódásokat, az új beállítások váratlan kényszerét, az ilyen új beállításokkal járó többletmunka elháríthatatlan szükségét. Statisztikával ki nem mutatható, de megfigyelés útján könnyen igazolható tény az is, hogy az Ítéletek módosításától való irtózás és ennekfolytán az egyszer megalkotott igazságképzetekhez való ragaszkodás annál merevebb, minél gyengébb értelmiségű az ítélő egyén. Gyermekek, elagottak, tanulatlan, a munka által túlcsigázott, háborúk, inségek, járványok által megfélemlített emberek a konokságig jónak vagy rossznak tartják azt, akit egyszer ilyennek ítétek, ennek megfelelően a végletekig jutalmazni és büntetni szeretnének. Míg az elméleti képességeik teljes mértékben levő emberek a legkönnyebben helyezkednek a megértés – megbocsátás álláspontjára. Ebben bizonyára része lehet az erősebb, emellett esetleg még gyakorlottabb agyszervezet könnyebb és gyorsabb alkalmazkodásának.

Az ember ítélkezésének fent vázolt, bizony elég kicsinyesnek tetsző, önző szempontja ad mértéket az egész nemzetekkel emberfajokkal szemben felállított erkölcsi értékítéleteinkhez is. Nem arra az esetre gondolok, midőn két nemzet érdekeinek összeütközése esetén mindegyik minden képzelhető gonoszságot ráfog ellenfelére – egyrészt, hogy a többi nemzetek rokonszenvét a maga részére vonja, másrészt, hogy saját fiainak harci kedvét, bátorságát felszítsa az olyan ellenséges nemzet ellen, mely annyira aljas, gonosz, hogy része csak a leveretés, a pusztulás lehet. Nem a németek «Gott strafe England» jelszava lebeg előttem, sem a «Megállj, megállj, kutya Szerbia». Hanem fia-

tal koromnak azok a napjai, midőn régen letűnt, reánk nézve merőben közömbössé vált antik-népek sorsa hevített, mikor ujongtunk a görögök marathoni győzelmén, megsirattuk Tróját és helyesnek találtuk az elpuhult sybariták városának pusztulását. Ezekben a részint tanáraink által beadott, részint személyesen megalkotott ítéleteinkben már teljes mértékben megnyilatkozott az az elv, hogy aki erős, tehát szerencsés, az legyen győzedelmes, vagyis tovább is szerencsés; sőtét, bántó végzet az, amely más irányba fordítja a világtörténelem kerekét. A legyőzött «rossz népek» szenvedései és a győztes «jó» vad tobzódásai, kegyetlenkedései vagy nem is léptek tudatunkba, vagy általában közönyösen hagytak minket; azt meg már legkevéssé jutott eszünkbe kutatni, hogy a legyőzött bűnös népeken belül a pusztulás, szenvedés nem érte-e éppen az olyan egyének nagy számát, akik nemzetük hibáitól személyükre nézve mentek maradtak – és e derék nemzetek diadalának gyümölcsit nem e népek oly tagjai szakították-e le, akik aligha voltak jobbak a legyőzöttek vezetőinél. Nekünk és velünk együtt az egész történelemolvasó világ közvéleményének éppen elég volt, ha egy-egy nép sorsának követésében nem kellett az átértékelés tudatalatti nehéz munkáját elvégeznünk; ha a népek harcaiban végig, vagy lehetőleg sokáig az maradt fölül, akit már egyszer megszoktunk fenn tudni.

Igazságérzetünk ítéleteinek megkísértetem tökéletesen természetes, sőt élettani magyarázatát adni. Ezzel azonban távolról sem akartam ezen ítéleteket merőben értékteleneknek bélyegezni és a lomtárba dobni. Sőt azzal, hogy természeteseknek találtam őket, már jogosultságukat is elismertem. Persze nyitva kellett hagynom annak lehetőségét, hogy ítéleteinket arra nézve, hogy ki az elegendően erős és szerencsés ahhoz, hogy jónak tekintsük és ki szolgált arra, hogy mint mértéken alólit a rosszak közé soroljuk, az emberek életfejlődésének tüzetesebb, mélyebb és tárgyilagosabb tanulmányozása során igen sok esetre nézve módosítsuk, megváltoztassuk. A helyesen értelmezett szociálpolitikának egyik legfőbb és legnemesebb hivatása éppen az, hogy az elrútító, elerőtlenítő, elnyomó esetleg tömkelege alól kikeresse, kihámozza, érvényre, diadalra segítse a még oly kedvezőtlen körülmények között is életben maradt valódi értékeket, erőket, jólét-elemeket.

A szociáldemokrácia az új Németországban.

Írta: Wolfgang Heine, a Reichstag tagja.

Ez a cikk a »Süddeutsche Monatshefte«-ben jelent meg és figyelmet érdemel nemcsak azért, mert Heine a szociáldemokrata párt orthodox árnyalatával szembehe-lyezkedő frakció vezető egyé-
nisége, hanem azért is, mert a minálunk várható eszmeáramla-
tok valószínűleg a jövőben is a németországiak után igazodnak.

Mikor dr. Thimme úr cikkeit a «Süddeutsche Monatshefte» 2. és 5. füzetében olvastam, azt gondoltam: «Mily kevésbé ismerik a németek egymást! Még most is, ezek a után a nagy események után! Hát olyan magas az a fal, hogy még a leg-
jobb akarat se tud keresztüllézni rajta?»

Egész bizonyos, hogy annak az új Németországnak a ki-
alakulásában, amelyet ez a háború, bármiképpen végződjék is,
meg kell, hogy teremtsen, a szociáldemokrácia állásfoglalása fogja
megadni a legfontosabb menetirányvonalat. Értve itt szociálde-
mokrácia alatt a munkásmozgalomnak azokat a szerveit is, ame-
lyek, mint pl. a szakszervezetek, munkásművelő- és tornaegyletek
és társadalmi alakulatok, ha nem is politikaiak, de mégis szo-
ciáldemokrata világfelfogástól vannak áthatva. De a szociálde-
mokrata munkásságnak ez az állásfoglalása nem csupán ötöle
magától függ és igazán nem lehet azt néhány jó szóval, vagy
néhány újságcikkkel új irányba terelni. Legnagyobb szerepe van
e tekintetben a népesség egyéb köreinél, a pártoknál és a kor-
mányzatnál megnyilvánuló megértés mértékének és az elhatáro-
zott egységakarásnak. És hogy a helyes megértés útját egyen-
gessem, némileg túl kell lépnem a dr. Thimme úr által érintett
kérdések kereteit.

Leplezetlen csodálkozással nézte a német polgárság, a tiszt-
viselők és katonatisztek jórésze azt a készséget, amelylyel a

német szociáldemokrata munkásság minden vonatkozás nélkül, szívvel-lélekkel sietett a veszélybe jutott haza védelmére; a harcosok úgy, hogy az egész lényüket belevetették a küzdelembe, a politikusok és írók politikai működésük által, a szervezetek a belső szociális munkában való részvételük útján.

Ez a természetesnek mutatkozó csodálkozás azonban a dolgokkal szemben való tudatlanságon alapult, amelyet folytonosan táplált az a mód, ahogyan a pártok és az állam a háború előtt a szociáldemokratákkal bántak. Aki olvasni és figyelni akart, annak elég alkalma lett volna megismerni a szociáldemokrácia állásfoglalás alap gondolatát és annál inkább indítatva érezhette volna magát, hogy minden olyan akadályt elhárítson, ami megnehezíthette a haza védelmét a válság pillanatában.

Engedtesék meg nekem, hogy egyszerűen megismételjem, amit már nyolc évvel ezelőtt írtam, amikor a stuttgarti nemzetközi szocialista kongresszus és az essen-i pártkongresszus után elkezdték tárgyalni a szociáldemokráciának a militarizmushoz való viszonyát.

Akkor azt mondtam arról a küzdelemről, amit a militarizmus ellen folytatunk:

«A nemzeti kultúra feladata a küzdelem a katonai túlkapások, a méltatlan bánásmód, a szervilis és gyűlölködő érzület belenevelése ellen és az ellen, hogy az állam kulturális célú kiadásai a katonai célú kiadások miatt elhanyagoltassanak. Ennek a tudata azonban nem old fel bennünket ama kötelesség alól, hogy megvédjük a német kultúrát, ha külellenség veszélyezteti. Persze emellett igaz, hogy ilyen esetben nem bocsátkoz hátik bele az ember abba a szörszálhasogató megkülönböztetésekbe a támadó és védő háborúk között. A valóságban vajmi nehéz ennek a megállapítása és nyilván soha se lesz vitán felül álló módon eldönthető. De teljesen könnyű lesz minden egyes esetben annak a megállapítása, hogy fenyegeti-e Németországot veszély. Nem is kell mindjárt egyes részek elszakítására gondolni. Már az ellenséges seregek bevonulása és az ezzel járó kiszipolyoztatás és elszegényedés megállapítja a komoly kulturális veszedelmet, amely az egész nemzetet, de különösképp a dolgozó osztályokat sújtja.... Ha ilyen veszedelem fenyegetné a német nemzetet, akkor nem helyezkedhetnénk arra az álláspontra, hogy nem vagyunk azt hajlandók elhárítani, mivelhogy nincsen részünk a veszedelem felidőzésében sem. Hiszen még az idegennek is segít az ember, hogy kihúzza a veszélyből, még akkor is, ha a saját könnyelműsége vitte bele és akkor is, ha az embert magát

abszolúte nem érinti a dolog. Mennyivel inkább áll ez a jelen esetben, ahol minket magunkat is érintene a veszély és ahol módunkban van, hogy magunkat védelmezzük ellene.... A bűnös és könnyelmű háborúszerzõt felelõsségre vonni – amennyiben ez módunkban volna – ez a belpolitikai küzdelem feladata lenne. Nem volna szabad engednünk, hogy a német nép és a német kultúra igya meg a levét annak, hogy az uralkodó osztályok veszélybe döntötték. Nekünk is fegyvert kellene ragadnunk nem azért, hogy a kormánynak vagy az uralkodó osztálynak a hatalmát biztosítsuk, hanem a népünkért és a népünk javaiért; ez volna a küzdelem bére még akkor is, ha mint rendesen, ezúttal is az uralkodó osztályok értenék a módját, miképen kell az ellenség visszaverésének legközvetlenebb eredményeit a maguk javára beszedni.

Ez nemcsak a helyes, hanem az egyedül lehetséges politika. Békében a béke fentartásán dolgozni, a népek egymásra uszításával szembeszállani és küzdeni az ellen «a rövidlátó politikai önzés ellen, amely helyesel minden még oly erőszakos, még oly céltalan és erkölcstelen eszközt, ha a saját szenvedélyét kielégítheti, küzdeni ezek ellen, akármelyik oldalon mutatkozzék is az ilyen barbár hõieskedés – többnyire szájhõsködés – szelleme: ez a mi feladatunk a belsõ politikai agitációban. De ha ennek dacára se tudtuk megakadályozni a háborút, akkor a határaiban, birtokában, biztonságában és szabadságában fenyegetett nép kikérné magának, hogy elõbb szemléldõdésekre bocsátkozzunk és vitát indítsunk, hogy kit terhel a felelõség. Ilyen körülmények között pláne háborúszerzõt szítani, ahogyan a Hervé hívei akarják,* az Németországban ma és a praktikus politika szempontjából számbajõhetõ idõben, tökéletes õrütség volna. Ezzel a fõhívással a nép fiainak tömege, amely a felhívásnak engedelmeskednék, áldozatul dobatnék oda, anélkül, hogy ennek a legkisebb eredménye lehetne. Nem a militarizmust károsítanák vele, hanem a népet, különösen a munkásosztályt és nemcsak a háború által fanatizált tõkfejûség szenvedélyeit uszítanák a pártra, hanem eljátszanak azoknak a komoly elemeknek a rokonszenvét is, akiket becsületes jóhiszemûséggel érdekel a nemzeti kultúrájának és a nép jólétének a fentartása».

Ez ellen a fejtegetés ellen akkoriban senki se tiltakozott a szociáldemokráciában; ez nem is lett volna lehetséges, mert mel-

* Hogy ez üres szájkaszkodás volt, az a mostani háborúban ugyancsak bebizonyosodott! (A szerk.)

lettem tanúskodtak volna a nemzetközi kongresszusok nyilatkozatai. Bebel, Vollmar, Jaurès, Guesde és Vandervelde. Ha a többi pártoknál úgyszólván semmi tudomást se szereztek a szociáldemokráciának erről az álláspontjáról, úgy ennek az oka bizonyára abban keresendő, hogy bizonyos érdekeknek megfelelt ez a némaság.

De nagyon káros következményei lehettek volna annak, hogy így nem ismerték és figyelmen kívül hagyták a szociáldemokrata pártnak a haza védelme iránt való becsületos elhatározottságát.

Tényleg: évről-évre nőtt a szakadék a szociáldemokrata munkásság és a hadsereg között. Mi, szocialisták, tudtuk, hogy az általános védkötelezettségen alapuló hadsereg mellett ez természetellenes és oktalan állapot. De ennek az oka nem volt egyedül, sőt nem is volt túlnyomólag a szociáldemokraták oldalán, ha meg is engedem, hogy tüzes agitáció és a vitakozásnak doktriner kiélesítési sok mindennek volt az előidézője, amelyet meggondoltabb politikai megítélés és messzebbmenő jóakarattal mellett el lehetett volna kerülni. De ne felejtsek el a többi pártok, hogy a legmélyebb elkeseredést váltotta ki az a rendszer, hogy minden szociáldemokrata vagy szakszervezethez tartozó családból származó fiatal hadkötelest már a szolgálatbalépés előtt gyanús szemmel nézte, denunciálta és elvileg megtagadta a szociáldemokratától a katonai becsületet.

Ezeket igazán nem azért mondom, hogy haszontalan panaszokat kezdjek a múltak fölött és elismerem, hogy a nagy óra, amely politikai meggyőződésre való tekintettel minden polgárt talpraállított a haza védelmére, ezeket a ködöket eloszlatta. Boldog vagyok, hogy munkásságunk a tett pillanatában elfelejtette azt az elkeseredést és elhidegülést, amelynek az ilyen kiesi-nyességekből fakadnia kellett.

Szilárd bizalmam van benne, hogy a hadsereg, amely ma tökéletesen egy népnek erezi magát és amelynek minden rétegét elárasztja az egész nép a hála és összetartozás érzelmével, ezt a háború után sem fogja elfelejteni. Hiszem ezt azért, mert a gyakorlati cselekvés embereiben mindég több bizalmam van, mint az Íróasztal és szónoki emelvény doktrinerjeinek.

Magától értetődik, hogy a háború után a munkáspárt viszonyát a hadseregben szintén ezek a tények fogják meghatározni, nem pedig a régi jelszavak; de ez mindkét részről szükséges lesz. A részletek nem tartoznak ennek a cikknek a keretébe, azokat majd a tényleges helyzet fogja szabályozni.

A német szociáldemokrácia egész lényé szerint hamisítatlanul német, a német kultúrában gyökerezik és többet tett ennek az érdekében, mint sok más kategória, amely a «nemzeti» szót a maga számára lefoglalta. Hamisítatlanul német a szociáldemokrácia idealizmusa, de az ezzel szoros összefüggésben álló hajlandóság a doktrinarizmusra is. Ezt a doktrinárséget is sokszor támadtam, mert gyakorta láttam benne gyakorlati veszélyeket. De ki tagadhatná, hogy a nagy erőfeszítéseknek ezekben a napjaiban óriási nyereség volt, hogy a szociáldemokrácia soha se vezettette magát néhány mandátum elnyerhetésének a szempontjaitól, hanem magas eszményi célokat tűzött ki tagjainak és szigorú kötelességteljesítést és sorakozást követelt meg tőlük? És nem érvényesül-e a belső segítség munkájában ezekben a napokban a szakszervezetek szolidaritása, amelyet sokszor államellenesnek kiáltottak ki, nem érvényesül-e az óriási szervezőerő, amely a szervezetek és szövetkezetek nagyszerű fejlődésében nyilvánult meg? Szervezeteink és szövetkezeteink se csupán néhány fillérrel nagyobb munkabér vagy olcsóbb bevásárlási ár elérésére nevelik, hanem szociális eszméket oltanak beléjük. Valóban, e részben nem a szociáldemokratáknak kell újra tanulniuk, hanem másoknak.

A német, a nemzeti lényegét mi már akkor igazoltuk, amikor még nemzetietleneknek neveztek bennünket és amikor a szociáldemokrácia a «nemzeti» jelzőt elhárította magától a politikai mellékértelem miatt, ami ehhez a szóhoz fűződött. Dr. Thimme úr azt hiszi, hogy a szociáldemokrácia túlteszi magát az internacionális eszmén. Hát hiszen lehetséges: imitt, amott, különösen külföldi szociáldemokratáknál az internacionalizmus gondolata alkalmilag azt a fantasztikus formát öltötte fel, mintha a világ a mai darabokra tépett és félig fejlett kultúránkból egy szökésre fölemelkedhetik arra a magaslatra, ahol a kultúra az összes egyenrendű népeket egyesíti.

De az ilyen álmok a valóságban soha se irányították a német szociáldemokráciát. Az említett stuttgarti nemzetközi kongresszuson a német szónokok ép úgy, mint a franciák és belgák, hangoztatták, hogy önálló, kultúrérett népek létezése volna a nemzetközi egyesülés előfeltétele, amely egyesülés az egyes népek nemzeti jellegét és függetlenségét teljesen érintetlenül hagyja. A haza védelmének a kötelességét is kifejezetten elismerték ezen a kongresszuson.

Miben áll hát az az internacionalizmus, amelynek a végét elérkezettnek látja dr. Thimme úr? A népek nemzetközi vonat-

kozásai, kapcsolatuk közös célok érdekében és kulturális munkák céljából; nélkülözhetetlenek a közlekedés korszakában, ilyeneket az államok és államfők maguk is rendszeresen tartanak fenn, ezek a kultúra legfontosabb emeltyűi közé tartoznak és ez után az iszonyú világháború után a nemzetek elkeseredése dacára is újból fognak kezdődni.

Csak emlékezzünk rá, hogy mit mondott a császár Sven Hedinnek Franciaországról. Miért irtóznának tehát a szocialista munkások attól, hogy más népek testvérpártjaival együttműködjenek terveik és feladataik megvalósítása végett, amelyre nézve meggyőződésük, hogy hazájuknak szolgálnak általuk.

Az így értelmezett internacionalizmus ellen az egész nép egységén alapuló új Németország szempontjából se lehet kifogást emelni. Csak az a kérdés, hogy miképpen valósul meg a gyakorlatban ez a gondolat, miféle célokat tűzhet ki észszerűen, anélkül, hogy az utópizmusba merülne és miféle eszközöket vesz alkalmazásba a megvalósítás érdekében.

Úgy látszik, nem általánosan ismert dolog, hogy az internacionális szervezet kettős. A kultúrállamok szakszervezetei egy nemzetközi irodában vannak egyesítve kizárólag szakszervezeti célokra. A munkások szakszervezeti harcának éppen úgy tul kell mennie az ország határain, mint ahogy a kapitalisták érdekharcái se állanak meg a határok előtt. Csak ez a szakszervezeti internacionálé teljesített eddigelé igazán praktikus nemzetközi munkát; »őt a háború alatt is munkában van és nem csupán a semleges államokkal való viszonylatban. Az angol hajószervezet, amelynek sok német tagja van, gondoskodik ezekről a tagokról, ha mint foglyok Angliába internáltatnak. Kívánhatja azt ép észszel valaki, hogy a nemzetközi szolidaritásnak ez a fajtája megszűnjön? Ez a szakszervezeti internacionálé nincs összerombolva és a háború után is élni fog. Persze nem ilyen jól áll a szociáldemokrata *pártok* nemzetközi szervezete. Hogy ez kevés gyakorlati munkát végezett, ennek részben a személyek az okai, részben magában a dolog lényegében keresendő. A szociáldemokrata pártok politikai és szellemi alkata az egyes nemzeteknél nagyon is eltérő. Még nincsen megalkotva egy mindent átható világfelfogás és politikai praxis közös talaja. Ez nem is lehetséges addig, amíg az egyes országok reális viszonyai, gazdasága, népművelése stb. nagyobb mértékben kiegyenlítve nem lesznek; teljesen sohase lesznek ezek a különbségek kiegyenlítve, mert a nemzeti temperamentum, a néplélek, olyan erők, amelyek mindig érvényesülni fognak. Akadály e tekintetben a természetes kü-

lönbség az országok között, amelyet nem lehet eltüntetni és amely a népek gazdaságát és ezzel együtt a szellemi életet és a politikát is befolyásolni fogják. Ez manapság még Európa nemzeteire is érvényes igazság. Az olyan internacionálé pedig, amely a keletázsiaiakat és indusokat, vagy pláne az afrikai négereket és botokudokat egyesítené, minden lehetőségen kívül esik. A japán és indus delegátusok részvétele a nemzetközi kongresszuson egy szép látszat volt. Igaz, hogy meggyőződéses szocialisták voltak, kitűnő férfiak, de nem képviseltek olyan munkásmozgalmat, amely munkatársa lehetett volna az európai szocializmusnak. Nagyon is kicsibe vették a nehézségeket az ilyen szocialisztikus internacionálé megalakításánál, a népeknek olyan egységét tételezték föl, amely a valóságban nem létezett és amelyet jóakarattal sem lehet megcsinálni. Ezért azután olyan határozatokat hoztak, amelynek végül is teljesen hiányzott a kiviteli lehetősége. A végén azután teljesen felrobbant ennek a nemzetközi akarásnak a tartánya.

Ennek dacára azonban: a szocialisták e nemzetközi kapcsolatának feladatai és céljai igazoltak és fennmaradnak éppen úgy, mint ahogy a vallások és a tudományok nem korlátozhatók egy nemzetre, hanem fel akarják ölelni az emberiséget. Ha eddigelé könnyed optimizmussal tévesen fogták fel a feladatokat, úgy ezentúl nem szabad azokat mint megvalósíthatatlanokat eldobni, hanem a tapasztalatokon okulva, annál energikusabban kell a munkához látni. Ha egyelőre arra szorítkoznak, hogy tapasztalatokat cseréljenek ki, lökéseket adjanak a szociális törvényhozás számára, amelyről már egy negyed századdal ezelőtt megmondotta a császár, hogy nemzetközinek kell lennie, ha ápolják a nemzetközi kultúrjavak közösségének és az emberi érületnek az öntudatot, úgy az újonnan alkotandó internacionálé működése rendkívül áldásos lehet. Es ne felejtjük el: akkor fog igazán német szellemben működni, amely az idegen népek és idegen kultúrák megértését, a békének és a népek kiengesztelődésének a vágyát eddigelé legdrágább kincsei közé sorolta.

Ha meg akarjuk alkotni az új Németországot, úgy arra kell alapítanunk, amit a veszély órájában megéltünk: a politikai és vallási vélemény különbségek nélkül való nemzeti egység tudatára. Csak egy érület az, amit meg kell követelni: a szabad emberé, aki oda adja magát népének és meggyőződése szerint a tőle telhető legjobbat akarja népéért tenni, de aki a mások meggyőződését éppen úgy tiszteli akkor is, amikor ellene harcol. Kirekesztve kell azonban maradnia a filiszter érületé-

nek, aki nemcsak dühös, ha másnak más a véleménye, mint az övé, hanem kényszeríteni is akarná arra, hogy vesse le a meggyőződését.

Politikai harcok mindig lesznek és kell, hogy legyenek. Lehetetlen a birodalom belső berendezésére olyan formulát találni, amelylyel mindenki egyetértsen, a porosz földesúrtól vagy az irodában magasra emelkedett hivatalnoktól kezdve a délnémet parasztig, a katolikus káplánig és szociáldemokrata ipari munkásig. Az ilyesmi kimerülne az olyan általánosságokban, mint «a haza a pártok fölött áll», ami azonnal ismét megindítaná a vitát, mihelyt arról volna szó, hogy mi történjék tehát a hazáért. Nem, mi akarjuk és várjuk, hogy legyenek politikai és szociális pártok; ezek az erők, amelyekben a nemzet vére kering és a politikai küzdelmek sebesebb, erőteljesebb szívveréssel kergetik a vért a nép testén keresztül, felfrissítve és felélnéskítve ezt a testet. Amitől óvakodnunk kell, az a gyűlölködés méreganyaga, amely nem nézetek ellen akar tárgyilagosan küzdeni, hanem a politikai ellenfél becsületébe gázolni és az ellenfelet elsöpörni akarja.

Éppen ezért nem értem, hogy dr. Thimme úr a többi pártoknak a szociáldemokráciával a haza érdekében való együttműködését függővé akarja tenni attól, hogy a szociáldemokrácia változtassa meg a «monarchiá»-hoz és «vallás»-hoz való viszonyát. A monarchiára mint kormányzati formára kell gondolni. Ha a vele szemben való viszonyunk nem volt mindig kedvező, úgy ennek oka szintén nemcsak az egyik oldalon van. De szándékosan kerülöm, hogy ezekről az elmúlt dolgokról beszéljek. A császár békeszeretetében való hit, nyílt hála vele szemben azért, hogy az utóbbi években személyes közbelépésével már kétszer megmentette a békét, az a tudat, hogy a mostani katasztrófában is ameddig csak mód volt rá, ellene dolgozott a háborúnak és végül – úgy mint mi valamennyien – annak a végzetnek az áldozata lett, amelynél már nem érdemes a felelősség kire hátrítása után kutatni: mindez a német nép lelkében mélyen bele van gyökerezve. Ebből és egyéb a császárral és a néppel közös élményeiből az áldozatokkal teljes időknél: kifejlődhetik a szociáldemokrata népeiségben is – amely annyi lelki nagyságnak adta bizonyítékát – becsületes, személyes bizalomérzete, különösen ha hiheti, hogy a másik oldalról ugyanilyen érzésekkel viszonzozzák az övéit. Föltéve természetesen, hogy bizonyos «politikuskok» nem fognak igyekezni ezt megzavarni, ami persze nagyon optimisztikus föltevés volna. Az ilyen személyes viszony-

ból kedvező körülmények között több jótékony következmény fakadhat, mint államjogi teóriákból. Másrészt pedig éppen ezekben az időkben, amikor az egész világ összeomlani látszik, közel kell feküdni annak a gondolatnak, hogy azt a katasztrófát, amelyet a trónon ülő becsületes békebarát sem tudott megakadályozni, kevésbé békebarát uralkodó a világ vesztére egyenesen előidézheti. Azért a német népnek mindig fenn kell tartania magának azt, hogy az uralkodóval szemben elfoglalandó álláspontját nem a korona vagy a név határozza meg, amelyet viselnek, hanem – miként az férfiúkhöz illik, – hanem azok a tettek állapítsák meg és az a mód, amelylyel a néppel szemben viselkednek. Azt hiszem, hogy az az uralkodó, aki tart valamit magára és a hivatására, ennél szebbet nem követelhet a népétől. De mi köze mind ennek a «republikánus érzület»-hez? Aki az alkotmányjogi kérdéseket tisztán racionálisan nézi, annak a fejéből soha se lehet majd kiverni azt, hogy a legészszerűbb alkotmány a köztársaság, amely lehetővé teszi, hogy a legkiválóbb ember kerüljön az élére és ez a nép ellenőrzése alá kerüljön. De aki nem vak, annak éppen úgy el kell ismernie azt is, hogy a mi nyugati szomszédunknál ezekből a racionális gyümölcsökből édes-keveset látunk, hogy a republikánus Franciaországban a gazdagság hatalma nagyobb és a szociális gondoskodás kisebb, a jogbiztonság egy vonalnyival sem jobb, a politikai erkölcs a közvéleményben és a pártok garázdálkodásában még sokkal rosszabb, mint a monarchista Németországban. És a legmeggyőződöttebb republikánus teoretikus se tagadhatja el, hogy a demokratikus francia köztársaságban az elnöknek és még néhány Oroszországgal összeesküdött politikusnak az akarata volt az, amely az egészben véve békeszerető népet ismét belerántotta a háború charybdisébe. Nincsen ember, aki belátható időn belül a gyakorlati politika kérdésének tekinthetné Németországban a köztársaságnak a monarchia helyébe állítását: ez tisztára teoretikus probléma. Államunkban, amely már adva van monarchiának, a republikánus érzelmű is éppen úgy teljesíteni fogja kötelességeit, mint a monarchista. De ha ezt teszi, úgy elméleti republikánus elvei miatt nem szabad őt üldözni, vagy alkalmatlannak nyilvánítani arra, hogy vele a haza érdekében politikai területen együtt dolgozni lehessen. A szociáldemokráciának végtelen mennyiségű praktikus feladatai vannak a jelenre vonatkozóan és sohase vonta ki magát ez alól a munka alól. Se kedve, se ideje nem volna arra, hogy sokat beszéljen és so-

kat gondolkozzék a respublikáról. És ha a másik oldalról folytonosan nem tartanak a mellének a pisztolyt és nem kívánnák tőle az alkotmányos viselkedést, hanem a monarchista hitvallást.

A német nép egységének, amely a jövő munkájához oly nélkülözhetetlen, fenn kell állania akkor is, ha a legjobb alkotmányforma tekintetében a felfogások különbözőek; nem okos dolog ezt az egységet veszélyeztetni azzal, hogy német honpolgárokat, akik kötelességeiket teljesítették és továbbra is teljesíteni akarják, egészen szükségtelenül arra kényszerítik, hogy tagadják meg régi és kedves teóriáikat.

Egészen érthetetlen nekem, ha dr. Thimme úr a szociáldemokrata párttal való együttműködés feltételül szabja, hogy a párt változtassa meg álláspontját a vallással szemben.

Programmja szerint a szociáldemokrácia a vallást magánügynek tekinti. És ezt komolyan is veszi. Nem kérdezi semmiféle elvtársnak a hitvallását, nem igényel tőle se hitet, se hitetlenséget és óvakodik tőle, hogy vallási vagy akárcsak egyházi kérdésekben is állást foglaljon. Ezen nem lehet és nem szabad változtatnia. A szociáldemokraták által rendezett kilépési mozgalomhoz a pártnak semmi köze nincsen. De a pártnak a programja értelmében nincs is jogában ezt megakadályozni. Nincs is reá oka, mert hiszen ennek a munkásmozgalomnak a célja éppen az, hogy a vallás a kényszer dolga helyett a lelkiismeret és a meggyőződés dolgává tétessék.

Ami ellen a szociáldemokrácia mindig küzdött és mindig küzdeni fog, amiben az övé is az egész nemzet minden szabadon gondolkozó rétegének a rokonszenve és amiben minden valóban vallásos lelkű ember támogatására igényt tarthatna, az a vallásközösségek politikai, hatalmi pretenzói, a meggyőződés elnyomása, a hitvallásra való kényszerítés, ami a vallást gondolat nélkül való szajkózássá vagy – sajnos, nagyon is gyakran – még rosszabbá: a kétszínűségnek és a stréberségnek tudatos eszközévé teszi.

Szívesen elhiszem, hogy országunkban sok mély gondoktól es megpróbáltatásoktól elgyötört és fájdalomtól megtört léleknek jutnak most eszébe az elfelejtett gyermekkori imádságok, amikben vigasztalást keresnek. Nem akarom egy szóval se elítélni vagy lekicsinyelni ezeket a szegényeket, akik mellett legmélyebb részvéttemmel vagyok mindenkor. Csak nem akarnám «vallásos megújulás»-nak nevezni azt, ha a szokáson alapuló hitetlenséget megint egy másik szokásra cserélik fel. Sokkal inkább lehetne ilyen megújulásról beszélni azoknál a férfiaknál, akik

vészben és viharban erőik legborzasztóbb megfeszítése mellett a maguk semmiségének teljes tudatában a legtökéletesebb önfeláldozásban annak az eszmének a tudatára jutottak, hogy a szellem az, ami az embert emberré teszi és hogy vészben és borzalmak közepette is felébredhet bennük ez az istenség. Vagy azoknál is, akik – a veszélyben egy mentő és segítő kezet áhítoznak és úgy vélik, hogy azt megtalálták. De akinek ilyen élménye van, aki a lelkében ezzel a zengéssel tér vissza, annak legkevésbé sem kellene emberek által épített templomok, annak szemében idegenek, sőt ellenszenvesnek kell lennie a felekezetek marakodásának és a felekezetek követelésének, amelylyel reákvényszeríteni akarják az emberre azt, amire senki se taníthatja meg a másik embert, hanem amit mindenkinek önmagának kell megtalálnia.

Tisztelet minden becsületes meggyőződésnek, respektus minden mély vallásos élmény iránt: ez az, amit meg lehet követelni, de nemcsak éppen mitőlünk, akik a vallást a legegényibb lelkiismeret dolgának tekintjük, hanem elsősorban éppen a többiktől.

Egyébként egyetérttek dr. Thimme úrral abban, hogy a jövőnek a szociális reformok politikáját és benső szellemi és politikai szabadságot kell hoznia számunkra, mindenekelőtt a bizalomnak és együttműködésnek a politikáját a folytonos egymásbagázolás és széthúzás helyébe. Német tulajdonság, hogy az ember a maga útján akar járni, nem a sorba állva. így népünk veszekedés kedve és képtelensége arra, hogy köznapi időkben közös cselekvésekre egyesüljön, a mi legjobb tulajdonságunkból fakad: az igazi német szellemi szabadságból. A kettőt nagyon bajos egymástól elválasztani és ezért a német civakodási kedvet soha se lehet egészen eltüntetni. De a mai idők és ezek súlyossága megszülte bennünk az egység nagy akarátát és amíg a szívek melegek és a nagy élmények nincsenek elfeledve, addig kell a német nép egybetartozását tettekkel megpecsételni és lerakni az összes tagozatok igazi szociális közösségének a talapzatát. Ennek az épületnek egy része már adva van a munkások szervezeteiben és a szociális készségnek s emberies érzületnek abban az egységes szellemében, amely ezeket áthatja. Ne ismerjük félre azokat a kincseket, amelyek ebben rejlenek, fogadjuk el azokat föltétlenül és építsünk tovább erre az alapzatra és ezzel az arannyal, akkor minden szociáldemokrata szívesen fog segíteni megteremteni az új Németországnak ezt a művét és boldog lesz, ha ilyen házban lakhatik.

A külföldi államok munkásvédelmi törvényhozása 1914-ben.

1. A német birodalomban

1914. május 4-én új munkásvédelmi rendszabályokat bocsátottak ki a *vasiparra* vonatkozólag. A túlórákra nézve vezetendő lajstromokra vonatkozólag érvényben levő határozmányokat a vásár- és ünnepnap munkára is kiterjesztették. A munkaidőre nézve új előírások léptek a régiéik helyére. Kimondatott többek között, hogy a munkaidő a két tízórás pihenési időszak között, a szüneteket beleértve, nem tarthat tovább 16 óránál. Azoknak a munkásoknak, akik 24 órás váltakozó csoportokba oszthatnak, ezt megelőzőleg és követőleg 12-12 órás pihenési időt kell biztosítani. Az üzemekben ezentúl nemcsak a munkaidőre és a szünetekre, hanem a mindennemű kivételes engedélyekre vonatkozó határozmányokat is ki kell függeszteni (anschlagen).

Az 1914. november 11-ikén kelt hirdetménynyel *a női és fiatalok munkásoknak az ólomfestékvártó üzemekben való foglalkoztatására* vonatkozólag fennálló szabályok érvényessége 1917. január 1-ig meghosszabbított.

Egy június 18-iki hirdetmény szabályozza az *otthonmunkabizottságok* létesítését úgy, ahogy azt az 1911. évi «Hausarbeitergesetz» előírja. Szakbizottságok egyes iparok vagy iparágak részére alakíthatnak. Minden szakbizottság elnökét és két ülnökét az országos kormányok nevezik ki. Bizonyos iparszabványokra vonatkozólag albizottságok alapíthatók. Ez albizottságok tagjait felerészben az országos kormány, felerészben pedig a szakbizottságok állapítják meg. Külföldiek sem a szakbizottságok, sem az albizottságok tagjai nem lehetnek.

1914. június 10-én törvényt hoztak a *kereskedelmi versenytilalomra* vonatkozólag fennálló szabályok módosítása végett.

Poroszországban egy 1914. július 4-én hozott törvény felhatalmazza a kormányt további 20 millió márkának abból a célból való felhasználására, hogy az állami üzemekben foglalkoz-

tátott munkások és a kifizetésű állami hivatalnokok *lakásvi-szonyait* megjavítsa.

Bajorországban október 3-án hirdetés jelent meg a nem ipari *munkáskimutatások* vezetésére vonatkozólag.

2. Svájcban.

1914. június 18-án hosszas tárgyalások után új gyári törvényt hoztak, amely a régi törvénnyel szemben sok tekintetben jelentékeny haladást jelent. A törvény kimondja, hogy a vállalkozók kötelesek az összes óvintézkedések megtételére, hogy a munkásaikat a *betegségek*től és *balesetektől* megóvják. A *munkarendtervezeteket* az összes üzemi helyiségekben ki kell függeszteni és a munkásoknak ezekre vonatkozólag 2, usque 4 hét leforgása alatt kell nyilatkozniuk. A munkarendtervezetnek a hatóság által való jóváhagyása előtt az iparfelügyelő szakvéleménye is kikérendő. A jóváhagyást nem csupán abban az esetben lehet megtagadni, ha a gyári rend nem előírászerű, hanem akkor is, ha méltánytalan. Új az a határozmány is, hogy a *munkabér kifizetése* csak kivételesen történhetik szombaton, rendes körülmények között azonban valamely más hétköznapon, még pedig a munkaidő tartama alatt kell történnie. Túlmunkáért, átmeneti éjjeli vagy vasárnapi munkáért 25%-os *munkabérpótlék* fizetendő. Szállított árukért nem szabad *bérlevonásokat* eszközölni. A munkaviszonynak a munkás részéről történő szerződésbe és törvénybe ütköző *felbontása* esetén az üzemtulajdonosnak a napi munkabér *háromszorosával* egyenlő értékű kártérítésre van igénye; ha a vállalkozó a hibás, akkor a munkás a *hatszoros* napi bérrrel egyenlő értékű kártérítést követelhet.

A törvény egyik legnagyobb jelentőségű újítása, hogy a tizenegyórás helyébe a *tízórás maximális munkanapot* hozta be. A vasár- és ünnepnapokat megelőző napokon a munkaidő nem lehet hosszabb kilenc óránál és legkésőbb délután 5 órakor be kell a munkát fejezni. Egy hét évig tartó átmeneti időszak tartama alatt a hét öt napján át 10 és fél óráig szabad dolgoztatni, ha a szombati munkaidő a 6 és fél órát meg nem haladja. A munkaidő május 1. és szeptember 15-ike között nem kezdődhetik 5, egyébként pedig 6 óra reggel előtt. A munkának legkésőbb este 8 órakor be kell végződnie. Beigazolt szükség esetében a *Bundesmith* kivételes engedélyt adhat a munkaidő kezdetének és végének eltolására.

A túlórázást a törvény újabb korlátozásnak vetette alá. A legfőbb korlátozás abban áll, hogy a nappali túlórázás két órán

túl nem terjedhet. A vasárnapi munka végzéséhez ezentúl hatósági engedély szükséges. (Az éjjeli munkához már a régi törvény alapján is szükséges volt!) Állandó vasárnapi és éjjeli munkához való engedély csak a nélkülözhetlenség beigazolása esetében adható. Az ily munka azonban nem tarthat tovább nyolc (régebben tizenegy!) óránál, de ha gazdaságilag indokolt és a *munkás egészsége szempontjából nem ad okot aggodalomra*, tíz órára terjeszthető ki. Vasárnap foglalkoztatott munkásoknak nemcsak (mint eddig) minden második vasárnapot kell pihenésre engedni, hanem a munkavasárnapot megelőző vagy követő hétköznapot is. Nők vasárnapi vagy éjjeli munkája továbbra is tilos marad. A Bundesrath felhatalmaztatik azon iparágak és munkavégzések meghatározására, amelyeknél nőket *egyáltalában* nem szabad alkalmazni. A női munkások túlórázása nem lehet több évi 140 óránál. A terhes nőkre vonatkozó védő határozniányokat kibővítették. A gyermekmunkát újabb korlátozásoknak vették alá.

3. Dániában

1914. január 5-én új törvényt hoztak a munkaviszályoknál való közvetítés tárgyában, amely lényegileg nem tér el az erre nézve addig érvényben volt törvénytől.

4. Finnországban

április 4-én új határozmányokat bocsátottak ki a munkásoknak üzemi veszélyek ellen való megvédése céljából, amelyek az 1889-ből eredő rendelkezések helyére léptek.

5. Franciaországban

1914. február 25-én törvényt hoztak a bányászok aggkori biztosításáról, amely az 1894. évi törvény helyébe lépett. A törvény kimondja, hogy a bányamunkások részére egy aggkori biztosítási pénztár állíttassék föl. E pénztár egy tanács igazgatása alatt fog állani, amelybe az állam, a bányatulajdonosok és a bányamunkások 6-6 képviselőt küldenek. A bányatulajdonosok e pénztárba alkalmazottaik bérének 40/0-át tartoznak befizetni, de a 3000 frankot meghaladó évi jövedelmek csak eddig a határig számíttatnak. Ezenkívül egy külön alapra a munkabér 2%-át kell befizetni. A járulékok felerészben levonhatók a munkabérekből. Az aggkori járadékra való igény a betöltött 55-ik életévvel veszi kezdetét. Megrokkant munkások, korrakra való tekintet nélkül, élvezik a járadékot. A fent említett

külön alapból a járadékosok özvegyei évi 365 frankig terjedő összeget kapnak, azonkívül járadékigényjogosultsággal nem bíró volt bányamunkások és bányamunkások árvái segélyben részesülnek. Az 1914. július 10-iki törvény hitelt biztosít a pénzügyminisztérium és a hadügyminisztérium ipari üzemében és telepein foglalkoztatott alkalmazottak *munkaidejének megrövidítése* céljából. A munkaidő az öt hétköznapon kilenc óráig és a heti pihenő napot megelőző munkanapon 4 óráig tarthat. Egy március 21-én kelt rendelet megtiltja *női és 18 évnél fiatalabb férfiszemélyek* alkalmazását működésben levő gépek és készülékek kenésére, tisztítására, vagy kijavítására stb., valamint ugyanezen személyeknek oly helyiségekben való alkalmazását, amelyekben védőszerkezettel el nem látott gépek vannak. Egy április 12-iki törvény az alkalmazottak és *munkások kauciójának* biztosításáról intézkedik.

6. Nagy-Britanniában és Írorszáiban

életbelépett a *munkanélküliség esetére való biztosításról* szóló törvény novellája, amely aránylag jelentéktelen újításokat tartalmaz bizonyos igazgatási nehézségek megszüntetése céljából. Úgy-szintén novellát alkottak a *szénbányaiüzemekről* szóló törvényre vonatkozólag, is. Rendeletileg nyert szabályozást a hajóépítésnél és kijavításnál alkalmazott munkások biztonságának az ügye, valamint a bérhivatalok felállítása bizonyos foglalkozási ágakra és területekre vonatkozólag stb.

Sir William Ramsay: Német módszerek a kereskedelmi forgalomban

Az alábbiakban a szerzőnek egy az »Institute of Industry and Commerce«-ben tartott előadását közöljük, amely jellemző az előkelő angol kapitalista körökben a német versenyre vonatkozólag uralkodó felfogásra nézve. Figyelemre méltó jelenség, hogy a rágalmozó gyűlöletfhez bizonyos fokig a rettegés és bámulat érzése is vegyül és azok a németek, akik Sir Ramsay-nak a »Chem. News«-ban nyomtatásban is megjelent ség egy nemével mondhatták: *»Oderint dum metuant!«* (Szerk.)

Ezelőtt sokan nem tudták, hogy Németország évek hosszú sora óta tökéletesen megszervezte azokat a módszereket, amelyeket a kereskedelmi forgalomban, valamint a háborúban alkalmaz. Ahelyett, hogy a kereskedelmet a kölcsönös haszon forrásának tekintette volna, a német nemzet ezt is háborúnak nézte és amiképen a jelenlegi háborúban alkalmazott összes támadási módszereket Németország katonai tanácsadói kifogástalanoknak tekintik, mindinkább terjed az a nézet is, hogy a német kereskedelem- és iparfejlesztési módszerek évek óta ellenséges jellegűek voltak más nemzetekkel szemben. A jelenlegi háborút azért viseljük, hogy a nemzeteket az ipar és kereskedelem terén való brutális bánásmódmódtól megszabadítsuk; de az is a célja, hogy a nemzeteket felszabadítsuk a német «kultúra» alól, amelyet a német hadsereg gyalázatos (!) tettei jellemeznek.

Már a «Society of Chemical Industry» 1913. évi gyűlésén rámutattam, hogy a németországi katonai szervezetnek megfele-

lően a német kereskedelem is meg van szervezve. Van egy birodalmi gyűlés, amelynek tárgyalásait titokban tartják, amely azonban az összes megszerezhető statisztikákat figyelembe veszi és amennyire e statisztikák alapján lehetséges, törvényhozói munkálkodást igyekszik kifejezni. Minden egyes esetben, amidőn bizonyos vámtételek szükségesnek látszanak, ez a birodalmi gyűlés gondoskodik meghonosításukról. Ha azonban e vámok megszüntetése előnyösnek bizonyul, akkor megszüntetik azokat. Ahol olcsó szállítási díjak lehetségesek, gondoskodnak arról, hogy azokat bevezessék, hisz a vasutak az állam tulajdonában vannak. Akkor én azt mondtam: «El kell rá készülnie, hogy egy ország sem küzdhet eredményesen ilyen berendezések ellen, ha azokat maga is minden körülmények között el nem fogadja, vagy legalább is nem követi gondosan e módszereket, abból a célból, hogy azokat vagy utánozza, vagy legalább is keresztülhúzza. Valóban egy ellenünk irányuló katonai harcról van szó és nekünk ez ellen védekeznünk kell.»

Így p. o. a festékanyag-forgalom terén uralkodó verseny az angliai festékanyag-termelést teljesen megakadályozta. Németországban ez a kereskedelem jól képzett emberek kezében van, akiket a vegyészek és mérnökök seregei támogatnak és akik állandóan azon törik a fejüket, hogy miképpen lehet egy valamely laboratóriumban vagy másutt eszközölt felfedezést vagy találmányt a legjobban kihasználni. Mindenekelőtt az olcsó nyersanyagbeszerzés problémájával foglalkoztak, a termelési költségeket a lehetőség határáig leszállították és sikerrel törekedtek arra, hogy az újonnan gyártott termékek iránt általános szükségletet teremtsenek. Az egész világon mindenütt ügynökségeket tartanak fenn, amelyek azzal foglalkoznak, hogy az árucikkeket az idegen vevőknél bevezessék, oly feladattal, amelyet egy kiterjedt hitelrendszer rendkívül megkönnyít. Mindezek az eszközök teljesen legitím természetűek, de egy olyan védjegy-iroda felállítása, amelynek feladata nemcsak abban áll, hogy a védjegyek érvényességére és értékére vonatkozólag felvilágosításokat nyújtson, hanem hogy tanácsot adjon arra nézve is, miképpen lehet más személyek védjegyét megsérteni és a konkurrensnek így módon nagy nehézségeket okozni, – bajosan igazolható. Az előkelő verseny minden kereskedelmi forgalom alapja; de Németországban nem előkelő versenymódszerek ellen kell küzdenünk, amelyekhez maga az állam nyújt segédkezet.

Még messzebb kell menni; amiképpen a német állam nem mutatott tiszteletet a szerződések iránt(?), amiképpen a német

hadsereg vezérei összetörték a nemzetközi jog összes alapelveit, még pedig áruló és álnok módon, amidőn az céljukat szolgálni látszott, ép úgy rá kell most mutatni arra is, hogy az egész német nemzet mindenfajta bizalomra méltatlannak bizonyult és hogy továbbá a kereskedelmi forgalom terén kötött szerződéseket e nemzet tagjai csak addig tekintik kötelezőeknek, anig abban előnyt látnak és ezért minden tisztességtelen ténykedés megengedett, ha Németországnak hasznára válik. Mert az átlagos németnél bizonyos alacsonyrendű patriotizmus uralkodik, amelynek alapelve: «Deutschland, Deutschland über alles!» (Nb. Az «átlagos német» életét kockáztatja «alacsonyrendű» hazafiségéért, amit a pöffeszkedő britek túlnyomó része nem tesz meg, dacára annak, hogy a brit hazafiasság «magasabbrendű»! Szerk.)

A háború elején felháborodtunk azon a lenézésen, amelyet ellenfelünk a szerződések iránt tanúsított. Valósággal megrendített bennünket az a bánásmód, amelyben a nem harcoló belgákat (magyarul franktirőröket! Szerk.) részesítette és azt látjuk, hogy ellenségeink még attól se riadnak vissza, hogy a Vörös Keresztre tüzeljenek és a fehér zászlóval visszaéljenek. (Ilyen gyalázatosságokat – amint az a német nagy vezérkar jelentéseiből kétséget kizárólag bebizonyítható, – csak az angolok szövetségei, az oroszok szoktak elkövetni! Szerk.). Ilyen cselekedetet azonban, amint azt kifejezetten ki kell emelni, nem egyesek kezdeményezéséből, hanem a főhadiszállásból érkező parancsra végeztettek. Mind jobban felismerjük, hogy a németeknek az üzleti életben tanúsított cselekvési módja ugyanazon a színvonalon áll, mint a háborúban tanúsított maguktartása és hogy a tisztességtelenség mérgese az egész nemzetet megmértelyezte(?!).

Természetesen vannak tisztességes emberek ellenségeink között is. Időnkint arról olvasunk, hogy sebesültjeinkkel jól bának és Németországgal és a németekkel való régi összeköttetés alapján nem habozok kiemelni, hogy ebben az országban is vannak emberek, akik ép oly tisztességesek, mint mi magunk, mint a franciák, amerikaiak stb. De a fősúlyt nem erre kell helyezni. Ami ellen nekünk ma fordulunk kell, az maga a nemzet, amelyet a tisztességtelenség politikájára készítettek és amely ezt a politikát, mint nemzet helyesli. A németek azonkívül azt hiszik, hogy a tisztességtelenség ezen politikája eredményes lesz és hogy elég erejük lesz ahhoz, hogy ezt a politikát az egész világra rákényszerítsék. A tisztességesen gondolkodó németek szeme előtt inkább a cél, mint az eszköz lebeg: t. i. hazájuk jóléte és dicsősége.

Az «Institute of Industry and Commerce» főcélja, hogy a német támadással szembeszálljon. Világos azonban, hogy addig béke nem lehet, amíg a német hadsereg megsemmisítése lehetlenné nem teszi, hogy Németország a jövőben egy hasonló támadást rendezhessen (Egyelőre valóban nem «... a német hadsereg megsemmisítése» felé látszanak fejlődni a dolgok! Szerk.); ép így nem szabad az üzleti életben sem a német módszereknek megmaradni. De ha ezt a célt egyszer el lehetne érniünk, akkor eszünkbe kell, hogy jusson, hogy a kereskedelemnek nemcsak a versenyben, hanem az együttműködésben is kell a boldogulását keresnie és hogy a mi érdekeink azt kívánják, hogy ne csak nekünk legyen jó dolgunk, hanem másoknak is és hogy a mi jólétünk embertársaink jólététől függ.

1000 munkásra 280 baleset.

A *dési* kir. ker. iparfelügyelő 596/1914. sz. a. az Orsz. Munkás-betegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztárhoz átiratot intézett, amelyben a következőket írja: »Értesülésem és tudomásom szerint a kerületemhez tartozó erdőüzemekben számos baleset fordul elő, melyeknek nagyrésze igen súlyos lefolyásúvá válik azáltal, hogy a vágás területeken hiányzanak a legszükségesebb kötszerek is, sőt előfordul, hogy a vágásban megsérült munkás ép a kötszerek hiányában elvérzett, mivel a legközelebbi mentőszekrény több óra távolságra feküdt a vágásterületől.«

A *dési* iparfelügyelőéhez hasonló tapasztalatokat kellett szereznie országszerte mindenkinek, aki az erdei fakitermelő-üzemeket baleset-elhárító és balesetgyógykezelő felkészültségét ismeri. Ennek a hiányos felkészültségnek az eredménye az, hogy az O. M. B. P. 1912-ről összeállított statisztikai adatai szerint 1912-ben az összes ipari üzemekben *1000 munkásra 67*, de magában az erdei fakitermelésben *1000 munkásra 208 baleset* jutott. (A kis vízfűrész-üzemekben az arányszám *173*, a nagyobb körfűrész-üzemekben *263*.) A baleseteknek nagyrésze *halállal* végződik. Abból a 407 halálos balesetből amely az O. M. B. P. statisztikája szerint Magyarországon 1912-ben előfordult, 127 fakitermelésben történt. Az O. M. B. P. orvosi baleset-felülvizsgálatain szerzett tapasztalatok azt igazolják, hogy azok a súlyos elváltozások, amelyek erdei üzemekben dolgozó munkásokat ért balesetek után megmaradnak, megfelelő első segélynyújtással és rendszeres kezeléssel elkerülhetők lettek volna és a sok nyomorókká vált erdei munkás élő bizonyítéka a fakitermelés körül jelenlevő súlyos mulasztásoknak és riasztóan szólnak amellett, hogy ezen a téren érdemleges javító intézkedés történjék.

Az 1893. XXVII. t. c. I. §. i) pontja a munkaadót az első segélynyújtáshoz szükséges kötöző és gyógyszereknek készletbentartására kötelezi, a kereskedelemügyi miniszter pedig 76271/899. sz. a. a belügyminiszterrel egyetértve a kir. iparfelügyelőket és az ellenőrző hatóságokat egyöntetű eljárásra utasította, és pontosan megállapította, hogy mely üzemek, mely kötöző- és gyógyszereket tartoznak készletben tartani. Az említett körrendeletek intézkedései azonban több tekintetben nem felelnek meg a modern orvostudomány követelményeinek, így egyebek között minden modern gyógykezelés az első segélynyújtás terén mellözi a fertőtlenítő szereket; ipari üzemekben.

az első segélynyújtásnál a szublimát felesleges; a körömkefe kiküszöbölendő, mert ha minden használat előtt nem főzik ki, nem a tisztaságot mozdítja elő, hanem a tisztátalanságot gyűjti magába; az 1 méteres csomagolásban előírt sterilgaze csak addig steril, míg kibontják, sokkal helyesebb, ha mindjárt felaprózva csomagolják és sterilizálják; az ellenmérgek között felsorolt »100 gr. törköly, vagy szilvapálinka« pedig inkább a mentőknek, semmint a sebesülteknek szokott szíverősítőül szolgálni. Ezek az indokok, amiért az O. M. B. P. a hivatalosan előírt mentőszekrényeknél tökéletesebb felszerelésű mentőszekrények tartását látja szükségesnek, és a tökéletesítés nem is ütközik akadályokba, mert maga a megjelölt kereskedelemügyi rendelet megemlíti, hogy »ha valamely ipartelep a leiratnál tartalmasabb és nagyobbarányú mentőszekrényvel van ellátva, az nem kifogásolandó« és hogy az oly ipartelepeken, melyeknek saját orvosuk van, a mentőszekrény felszerelése teljesen az orvos belátására bízandó. Azzal azonban, ha az ipartelepek jó mentőszekrényvel lesznek felszerelve, az első segélynyújtás fontos kérdése természetesen még nincs megoldva s a megoldás csak akkor teljes, ha az első segélyt elméletileg és gyakorlatilag jól képzett, intelligens ember nyújtja. Ebben az irányban az 1876. XIV. t. c. 5-ik fejezete gondoskodik, de mert ennek a törvénynek az intézkedései a baleset következményeinek elhárítását nem eléggé biztosítja, az O. M. B. P. helyi szervei útján fog gondoskodni arról, hogy az első segélynyújtásban képzett emberek minden ipari üzemnek rendelkezésére álljanak. Nagyfontosságú intézkedés ez, mert nagyrészen az első segély megfelelő voltán fordul meg a sérült sorsa. Az O. M. B. P. terve szerint olyan üzemben, amely orvosi központtól, vagy felszerelt mentőállomástól távolabb működik s 20-nál több egyént foglalkoztat, két egyént, és azonfelül minden 100 alkalmazott közül még két-két egyént fognak kiképezni a balesetknél való első segélynyújtásra. Az O. M. B. P. evégből köriratot bocsájt ki, amelyet nemcsak helyi szerveinek, hanem minden ezentúl bejelentendő üzemeknek is megküldi s amelyben az első segélyhez szükséges kötözőszereket, gyógyszereket s az azokkal való bánás szabályait hozza tudomásukra. Egyben a körrendelet kibocsátásával egyidőben a helyi szervek főorvosait arra hívja fel, hogy azokat az ipari alkalmazottakat, akik náluk a sebesülések esetén való segélynyújtásban leendő kiképzésük végett jelentkeznek, a körrendeletben megállapított elvek alapján lehetőleg gyorsabban gyakorlatilag képezzék ki. Az O. M. B. P.-nak ez az intézkedése a magyar balesetelhárításügynek valóban ugar-területén szánt.

Z. P.

KRÓNKA.

A filozófia és a háború.

A Th. Ribot kiadásában megjelenő „*Revue Philosophique de la France et de l'Etranger*” egyike azon kevés számú, komoly francia folyóiratoknak, amelyek a háború kitörése óta *egyetlen háborús cikket sem hoztak*. Nem kevésbbő figyelemre méltó az a jelenség, hogy ez a folyóirat német művek megítélésénél teljesen mentes maradt a vak németgyűlölet befolyásától. Így a nemrég megjelent márciusi szám egy igazán hazafias német műnek, Rudolf Eucken „*Zur Sammlung der Geister*” című munkájának igen jóakarátú ismertetését tartalmazza. Az ismertetés írója összehasonlítja Eucken könyvét Fichtenek „*Reden an die deutsche Nation*” és Euckennek a jelenlegi szellemi válságra vonatkozó nézetei rövid ismertetése után megjegyzi, hogy a baj orvosszere Eucken szerint csak a németiség eredeti természetéhez való visszatérés lehet. A francia író Eucken nyomán a németiség következő jellemrajzát nyújtja:

Németnek lenni annyit jelent, mint a *munka iránt való szeretetből* dolgozni, magát minden egoizmustól megszabadítani és a rendszeres és kitartó munkához való odaadásban az ember belső növekvését keresni. És a *belső műveltségre* való törekvés a né-

met jellem második alapvonása. E jellemvonás a német szellem összes megnyilvánulásaiban megtalálható a vallás terén ép úgy, mint a filozófiában, irodalomban, művészetben, nevelésben és a zenében. E törekvés mélyenfekvő oka az ember és a valóság egésze közötti összefüggés érzése, egy kozmikus érzés. A németiség harmadik alapjellemvonása az *idealizmus*. De a német misztikum nem azonos a quietizmussal. A német idealizmus nagy képviselői sohasem vesztették el a kontaktust korukkal. A spekuláció magassága, amelyre felemelkedtek, nem akadályozta meg őket abban, hogy az adott valóságba leszálljanak, hogy azt az eszmény szellemében átalakítsák. E törekvésnek köszönhető, hogy a német tartalmi kultúrát fejlesztett ki a pusztta formakultúrával ellentétben.

A kritikai megjegyzések során a bíráló kiemeli, hogy a jénai filozófustól mindennemű imperialista tendencia teljesen távol áll. Ami Euckent arra készíti, hogy a német néphez forduljon, az nem a többi nemzetek lebecsülése, hanem sokkal inkább az a meggyőződés, hogy minden nagy népnek egy bizonyos feladatot kell elvégeznie a földön. Senki sem tagadhatja azt az igazán nemes szellemet, amely az egész

munkát áthatja. Befejezésül a bíráló nem mulaszthatja el annak a konstatálását, hogy a német szellemnek az a jellemzése, amelyet Emile *Boutroux* a berlini egyetem aulájában 1914 május 16-án „*La pensée allemande et la pensée française; les services qu'elles peuvent se rendre mutuellement*” cím alatt tartott előadásában megrajzolt, nagy hasonlatosságot mutat az Eucken által nyújtott és fentebb röviden körvonalazott jellemzéshez. Ez a megállapítás annyiban időszerű, mert *Boutroux*nak a háború kitörése óta tanúsított magatartása feltűnő ellentétben áll nemcsak emiatt berlini beszédével, hanem azzal a számos kísérlettel is, amelyet ő avégből tett, hogy a német és a francia szellemi élet között közvetítsen. Az önmagától való ezen elpártolás és a politikai és tudományos múltnak ez a teljes megtagadása – amellyel, sajnos, nemcsak Franciaországban, hanem az összes hadviselő országokban felette sűrűn találkozunk – egyike a most folyó világháború legszomorúbb kísérőjelenségeinek.

A német Reichstag és a szociális problémák.

A Reichstag március 10-én gyűlt össze a háború folyamán harmadszor ülésezésre. Ez a háborús országgyűlés külsőleg a pénzügyi kérdések jegyében folyt le. A tanácskozásonak ezt a színezetét az ez évi költségvetés, valamint az új nagy hadikölcsön tárgyalása adta meg. Az irányítást dr. *Hellferich*, az új államtitkár végezte, akinek nagy beszéde rendkívül mély hatást gyakorolt, természetesen nem annyira az államháztartás egyes ágaira vonatkozó számszerű adatok

ismertetésével, mint annak a tüzetes és meggyőző kifejezésével, hogy a német nép az idei 13 milliárdos költségvetést nyugodt bizalommal fogadhatja, minthogy gazdasági ellenálló ereje nemcsak a pénzügyi hadszíntér eddigi követelményeinek tudott megfelelni, hanem a háború alatt alkalmazkodó képessége folytán még jobban megerősödött, úgy, hogy egy új újabb 10 milliárdos kölcsönt nehézség nélkül elbír. A német államhitelet jobban tartotta magát, mint Angliáé és Franciaországé. A birodalom háborús kiadásai majdnem kizárólag a belföldi forgalomban kerülnek és a hazai munkát élénkítik, amiből egy *cir cuius fructuosus* keletkezik. „Az angol számítás félreismerte a német nép áldozatkészségét és nem vette figyelembe a német nép feszítő erejét és alkalmazkodó képességét, amely néhány hónap alatt az egész német nemzet gazdaságot egyetlen hatalmas, minden más fölött uralkodó és legyőzhetlen akarattól hevített háborús gépezetté alakította.”

Az államtitkár ezen beszéde adta meg a háborús országgyűlés alaphangulatát. Ez azonban természetesen nem akadályozta meg azt, hogy az egyes tételknél beható és szakszerű kritikát gyakoroljanak, ép úgy, mint ahogy a birodalom ellenségeivel szemben való egységes állásfoglalás sem lehetett akadály a annak, hogy a belpolitikai nevezetesen a *szociálpolitika és politikai jogi* kérdésekben az eltérő alapfelfogások közötti éles ellentmondás kifejezésre jusson. És e téren nagyjából ugyanaz a kép ismétlődik meg, mint amely nem sokkal régebben a porosz tartomány gyűlésén elérik tárult. Mihelyt az *azonnali* reformok iránti vagy konkrét javaslatok

formájában kifejezésre jutott és az összes németek egyenjogúsításának eszméje felvetődött a kormány a *noli me tangere* álláspontjára helyezkedett és ámbár hajlandónak mutatkozott arra, hogy minden jogos kívánságot „jóakarátú vizsgálódás” tárgyává tegyen, egyébként azonban teljesen a „Burgfrieden” köpenyébe burkolódzott, amely szerinte kizárja, hogy a kormány a háború tartama alatt olyan kérdéseket hozzon napirendre, amelyekben a különböző pártok nézetei szétágaznak. A kormány e reformkövetelések terén teljesen a halasztás álláspontjára helyezkedett, ami bizonyára nem egyezik a német nép nagy többségének kívánságaival.

A szociáldemokraták első szónoka, Haase képviselő az összes állampolgárok teljes politikai egyenjogúsítását, a munkásmozgalomra vonatkozólag pl. az egyesülési jog terén fennálló kivételes intézkedések megszüntetését és a népélelmezés biztosítását, a magánérdekek teljes háttérbeszorítását követelte. Dr. *Delbrück* belügyi államtitkár Haaseval polemizálva tagadta az osztály állam és a kivételes intézkedések létezését és a kormány fenntebb körvonalozott halogató álláspontjára helyezkedett.

A népélelmezési és hadsegélyezési kérdések letárgyalása után a tulajdonképeni szociálpolitikai kérdések megvitatása következett. Az erre vonatkozó vita központjában a munkaközvetítés és az egyesülési jog állottak. A *munkaközvetítés* megjavítása mellett úgyszólván valamennyi párt állást foglalt. Az egyes pártok között e kérdésben mutatkozó nézeteltéréseket azonban az államtitkár arra használta fel, hogy a munkás

közvetítés újjászervezésének politikai és technikai nehézségeit a háború alatt legyőzhetetleneknek tüntette fel. A háború alatt szerinte csak bizonyos előkészítő munkálatokról lehet szó – véglegesen a kérdést csak a béke után lehet majd megoldani. Az államtitkár általánosságban tartott és meglehetősen problematikus értékű nyilatkozatai nem tettek kedvező benyomást, annál kevésbé, mert a munkaközvetítés kérdése pár excellence háborús gazdasági probléma és így az a formula, hogy a békekorszak feladatai a háború alatt meg nem oldhatók, a munkaközvetítésre nem alkalmazható.

Épp ily kevésbé keltettek megnyugvást a kormány képviselőjének azok a nyilatkozatai, amelyek az *egyesülési jog* terén fennálló szűkkeblű korlátozások megszüntetésének kérdésére vonatkoztak. Az egyesülési és gyülekezési jogot általában és különösen abban a formájában, ahogyan azt a bírói és köz igazgatósági hatóságok kezelik és a munkásszervezetekkel – nemcsak a szocialistákkal! – szemben alkalmazzák a kivételes szociális törvényhozás főelemének tekintik. Ez az oka, hogy e téren a szociális birodalmi gyűlési pártok rendkívül nyomatékosan tették meg javaslatukat. A szociáldemokraták főképpen annak a visszaélésekben gazdag egyesülési jogalkalmazási praxisnak a megszüntetését követelték, amely a munkások szakszervezeteivel, önképző és testedző egyesületeivel szemben különösen a háború kitérése óta valósággal szisztematikusan alkalmazást nyert. Az ifjúmunkásoknak ez egyesületekbe való tartozása vált kedvezenc támadási ponttá ez egye-

sületek szabad léte ellen. A nyelvpáragrafus is zavarja a szakszervezetet a külföldi munkások között végzett propagandisztikus és nev'elő munkájukban, E régi gravamenek, amelyek a Burgfrieden-nek – ha ennek egyáltalában van még valami értelme – nem férnek Össze, a Reichstag költségvetési bizottságát behatóan foglalkoztatták. A birodalmi gyűlés plénuma előtt *Heine szocialista* és *Leisching néppárti* képviselő hangsúlyozták a reformok szükségességét, de *dr. Delbrück* államtitkár itt is elutasító álláspontra helyezkedett.

Az országgyűlés ülésezése folyamán lehetetlen volt bizonyos szimptomatikus jelenségeket észre nem venni. Németországban is, miként az összes hadviselő országokban, – habár kisebb mértékben, mint a többiekben – az első hetek lángoló lelkesedése minden megingathatatlan bizalom mellett is bizonyos komoly tartózkodásnak adott helyett. Elkerülhetetlen volt, hogy a kerek háromnegyed év óta tartó háborús időszak után ismét – bizonyos korlátozások között – a helyét ne követelje a kritika, amely a közélettől elválaszthatatlan. A Burgfrieden vaskényszerét sokan egyre nehezebben tudják elviselni és az utolsó hónapok eseményeiből egyre többen akarnak szociálpolitikai téren is bizonyos tanulságokat és konzekvenciákat levonni.

Úgy a porosz országgyűlés, mint a német birodalmi gyűlés ülései során sajnálattal tapasztalhatták a német demokrácia hívei és barátai, hogy a németországi vezető körök e tendenciákat nem fogadták kellő megértéssel és rokonszenvvel. A kancellár jóindulatát általában

nem vonják kétségbe, de attól félnek, hogy nem lesz elég ereje szembeszálni bizonyos konzervatív és reakciós körökből kiinduló áramlatokkal, amelyek a mostani háború eseményeiben csak annak a beigazolódását látják, hogy az ő régi politikájuk helyes volt és nem szorul módosításra. Ennek a szélső jobboldali áramlatnak természetsszerűleg egy szélső baloldali áramlat felel meg, amely a német szociáldemokrácia kebelén belül bizonyos antagón izmusra vezetett. Augusztusban, sőt még decemberben is, biztosra vették Németországban, hogy a szociáldemokrata pártban tapasztalható ezen ellentétek kérdése néhány szélső radikális párttag kilépése útján fog megoldást nyerni. Haase képviselőnek a Reichstagban tett nyilatkozatai azonban a mostani helyzetet egészen más színben tüntetik fel. Kitűnt ugyanis, hogy a német szociáldemokrata párt mérsékelt szárnya nem elég erős ahhoz, hogy a radikális elemeket egyszerűen kitessekelje a pártból, hanem kénytelen nekik engedményeket tenni. Tévedés lenne a jelenlegi dolgok állásából tulmessenő következtetéseket levonni. A német kormány nem követett el helyrehozhatatlan mulasztásokat és remélhető, hogy amit most elmulasztott, azt pótolni fogja.

De ezek a Németországi fejlemények intő példaul szolgálhatnak a magyar kormánynak, amely a német kormány példáján messze és merészen túlmenőleg nem elégszik meg a konzervativizmus eddigi várainak ép és sértetlen állapotban való fentartásával, hanem azokat még a háború tartama alatt is újabb védőművekkel igyekszik megerősíteni.

A belga munkásság.

Belgium munkásai még mindig nem tudtak bensőleg beletörődni hazájuk elfoglalásába és a német munkásságnak a háborúval szemben tanúsított magatartásába, s így figyelembe véve a bérmunkásságnak az összlakossághoz való igen magas (kb. 22%-os) arányát, könnyen elképzelhető, hogy a német hatóságoknak szociális téren milyen nehéz feladatokat kell megoldaniuk. És ebbeli tevékenységüket nem csak a vallonok fanatizmusa, hanem a flamandok németgyűlölete is megnehezíti, sőt azt lehet mondani, hogy a Németország iránti elkeseredettség a flamandoknál aligha kisebb, mint a vallonok körében. Az a körülmény, hogy a belga munkásság által bálványozott *Vandervelde* mint miniszter teljes felelősséget vállalt a belga politikáért, a munkásságra döntő befolyással volt. Nincs olyan belga szocialista, aki *Vandervelde* feltétlen becsületeségéről ne lenne annyira meggyőződve, hogy a kormányba való belépéséből a belga ügy kétségen kívül álló jogoságára és a német ügy határtalan gyalázatosságára ne következtetne. A belga semlegességnek az Angliával kötött megegyezések folytán való illuzióriussá válását nem ismerik el. Ellenben az összes munkások teljes jóhiszeműséggel azt a meggyőződést valják, hogy a háború kitörésekor 100.000 belga katona állott a német és 80.000 a francia határon, egyaránt készen arra, hogy a semlegesség úgy Franciaország, mint Németország részéről történő megsértésének elejét vegye. A belga király a megszállott ország munkássága körében soha nem ismert népszerűségnek örvend. Ezzel szemben a belga munkásmozgalom

vezéreinek a német munkássággal szembeni érzelmei ép az ellenkező végletbe csaptak át. Sőt azt lehet mondani, hogy míg a németgyűlölet dacára a német katonák és a belga nép közötti viszony egyre kedvezőbben alakul, a keresztény szocialista és különösen a szociáldemokrata vezetők a német munkás vezetők iránt még ma is az első háborús hetek egész elkeseredettségével vannak eltelve. Minden békítési kísérlet teljesen eredménytelennek bizonyult.

Bizonyos tekintetben azonban újabban örvendetes javulás mutatkozik a belga munkásság magatartásában. Úgy látszik, mintha a munkásság körében lassankint utat törne magának az a felfogás, hogy a belga nemzeti érzés nem zárja ki a német közigazgatással való együttműködést, holott az okkupációs korszak kezdetén a „hatalom német birtokosainál” tett mindennemű látogatást hazárulásnak bélyegezték. E változásnak a belga gazdasági élet mozgásbahozatala szempontjából nem lekiicsinylendő jelentősége van. Igaz viszont, hogy a belga munkásság passzív rezisztenciájának megszűnése egymagában véve még nem lesz elég ahhoz, hogy a gazdasági életnek a jelenlegi viszonyok szabta korlátok közötti eléledését biztosítsa, mert hisz számos üzem a nyersanyag hiánya miatt sem volt újból felvehető. Belgium jeles főkorományzója, *báró Bissing*, valamint a belgiumi német polgári közigazgatás mindent megtesz a termelés fellendítése végett, és sikerült is a készgyártmányipar egyes ágaiban elég biztató eredményeket elérni. Több nagy gépgyár megkezdte a munkát, miután sikerült számukra a

hollandiai vasutak részéről megrendeléseket biztosítani. A charleroi üvegiparban és a kőbányák egy részében is újból felvették a munkát. Sikerült a belga szénipart is bizonyos mértékben újból üzembe helyezni és remélhető, hogy a belga gazdasági élet ébredési folyamata egyre élénkülni fog.

A német eugenikai társaságot a születések csökkenésének veszélye aggasztja. A *német* faj egészségügyi társaságot az idei jeni gyűlésen főként a népesség csökkenő szaporodásának kérdése foglalkoztatta, melyet azért is választott tanácskozása tárgyául, hogy megvitatásával a faj egészségéről elterjedt hibás nézeteket eloszlassa. A fajegészségtannal kapcsolatos kutatások és viták u. i. túlnyomóan és egyoldalúan a negatív faj egészségtanra, az értéktelen emberanyag kiselejtezése módjainak kutatására szorítkoznak, de az értékesek fokozott szaporodásának előmozdítása kérdésével, tehát a jók csökkenő szaporodásából folyó veszedelem elhárításának és orvoslásának módjaira az eugenikai kutatások kevésbé terjeszkedtek ki.

A születések számának csökkenése nálunk is veszedelmet jelent, fontos, hogy idejekorán hozzálátva a bajt orvosoljuk, mert Franciaország példája intő példa lehet minden nemzetnek. Németország a jelenség fejlődésének egy korábbi fokán vette észre a veszedelmet, mint nyugati szomszédja. Hogy nekünk is cselekednünk kell, mutatja az egyke rendszere és parancsolják a háborúban szenvedett embervesztéseink. – Ezért mutatunk rá a német Fajegészségügyi Társaság

határozatára, amelynek teljes szövege a következő:

A) A veszedelem.

1. A német nemzet jövőjét komoly veszedelem fenyegeti. A német birodalom csak úgy biztosíthatja nemzeti sajátágát és fejlődésének függetlenségét, ha haladéktalanul és erélyesen hozzálát ahhoz, hogy kül- és belpolitikáját, valamint a nemzet egész életét a faj egészségtan szellemében átalakítsa. Legsúlyosabbak az oly intézkedések, melyek az egészséges és értékes családok szaporodását elősegítik.

2. Az egészséges és értékes családoknak rohamosan csökkenő és fönmaradásukhoz sokszor már ma is elégtelen szaporodása néhány nemzedék alatt szükségképpen a német nép kulturális, gazdasági és politikai hanyatlásához vezet.

3. Az elégtelen szaporodást részben a szaporodóképesség csökkenése okozza, különösen a gonorrhoea, szifilisz és alkoholizmus következtében.

4. Ámde a születések jelenlegi csökkenésének főoka a gyermekek számának folytonosan fokozódó szándékos korlátozása.

5. A gyerekszám korlátozásának indító okai főképpen:

a) attól való félelem, hogy a gyermekek nagyobb számával a család gazdasági állása rosszabbá és a gyermekek gondos ápolása és nevelése nehezebbé válik;

b) az örökösödségre való tekintet;

c) a nő házonkívüli elfoglaltsága, mely elfoglaltság nagyobb számú gyermek nevelését úgy szólván lehetetlenné teszi;

d) a nagyvárosi lakásrendszer.

6. A születésnek csökkenését nagyban elősegíti a fogamzás megakadályozását és magzat-

elhajtást célzó szerek gyorsan növekvő tökeerővel való előállítás, lelkiismeretlen hirdetése és szervezett eladása, valamint az új malthusi tanok terjesztése.

B) Orvoslás.

Számban és minőségben kielégítő utódok felnevelése érdekében a német faj egészségügyi társaság a következőket kívánja:

1. A belső telepítések fokozott elősegítését az örökösödési jog oly értelemben vett rendezésével, hogy a sokgyermekű család kedvezményben részesüljön.

2. Családi otthonok létesítését sokgyermekű városi családok számára (kertvárosi telepítést, kertekkel ellátott kislakások építését közhasznú szövetkezeti alapon, kiskerttelepeket stb.).

3. Sokgyermekű családok gazdasági segélyezését tetemes nevelési pótlékkal törvényes anyák, illetve túlélő atyák számára és a gyermekszám tekintetbe vételét ve a hivatalnokok és alkalmazottak fizetésénél.

4. A számos férfihivatásnál (katonák, hivatalnokok) főnnálló házassági akadályok lehető eltörlesztését.

5. Szesz-, dohány- és luxusadók fölemelését, valamint hadmentességi adó behozatalát a harmadik pontban említett célra.

6. Az eljárás törvényes szabályozását oly esetekben, melyekben a terhesség megszakítása vagy a terméktelenítés orvosilag szükségesnek látszik.

7. Küzdelmet a szaporodási képességet veszélyeztető minden tényező ellen, különösen a gonorrhoea és szifilisz, a tüdővész, szeszfogyasztás, ipari mérgezések és a kenyérkereső nőt környező veszélyek ellen.

8. Egészségi bizonyítványok

kölcsönös kicserélését a házasságkötés előtt.

9. Nagy díjak kitűzését kitűnő mesterművekre (regények, színművek, képzőművészet), melyek az anyaság eszményét, a családi érzést és az egyszerű életet dicsőítik.

10. Áldozatkész nemzeti gondolkodás és az eljövendő nemzedékek iránti kötelességérzés felébresztését, az ifjúságnak ebben a szellemben való erőteljes nevelését.

A német faj egészségügyi társaság mindazokhoz, kik a föntiek helyességéről meggyőződtek, azt a sürgős kérést intézi, hogy vele együtt kitartóan és erélyesen mind szélesebb körök megnyerésében fáradozzanak, hogy a szükséges intézkedések törvényes megvalósítását el lehessen érni, *mielőtt még késő lenne.*

„Törvénytelen” gyermek = „törvényes” gyermek.

Régi kívánsága már a progressziónak, hogy a házasságon kívül született gyermekek jogállása egyenlő legyen a törvényes házasságból született gyermekekével, mert a legegyszerűbb igazságtérzettel is ellenkezik, hogy ilyen nyilvános szegénybéllyeggel megbélyegzett lények legyenek közöttünk azok, akik születésük körülményeiben tökéletesen ártatlanok.

Végre ez az emberséges törekvés is törvényben talált kifejezést. A norvég sthorthing kimondotta, hogy a házasságon kívül született gyermekek apjuk nevét viselhetik és apjuk után örökösödnek.

E reform létrejötté Norvégiában főképen Castberg igazságügyminiszter érdeme, aki törvényjavaslatát a házasságból és házassá-

ságon kívül született gyermekek jogi egyenlőségének, az apa és anya egyenlő jogának és egyenlő kötelességének és a közérdek érvényesülésének az elvére alapította.

Az úttörő példa nyomát remélhetőleg a többi kultúrállamok is követni fogják.

A magyarországi szakszervezetek a háborúban.

A Magyarországi Szakszervezeti Tanács titkársága jelentést bocsátott közre azokról a hatásokról, amelyeket a háború első öt hónapja a szakszervezetekre gyakorolt. E jelentés szerint 1914 január 1-én 107.486 tagja volt a szervezeteknek, 1914 július 1-én, nem számítva az élelmezési munkások szövetségének körülbelül 1500 tagját, a taglétszám 96.290-re és január 1-én 51.510-re szállt le. Kivéve a börtöndösök és szíjgyártók szervezetét, minden szervezetnek meglehetősen nagy volt a tagcsökkenése. Utóbbi szervezet abba a szerencsés helyzetbe van, hogy az ő tagjai hadfelszerelési üzemekben dolgoznak, akik nagyon kevés kivétellel, itthon maradtak.

A fentemlített tagcsökkenés az 1914 július 1-iki taglétszámhoz képest következőképpen oszlik meg: Ácsok 1150 (60.52%), bányamunkások 2099 (52.17%), cipészek 1500 (56.73%), cukrászok 130 (67.70%), építőmunkások 3685 (35.02%), famunkások 6102 (61.74%), festőmunkások 474 (24.02%), földmunkások 2100 (65.62%), gabonamunkások 356 (53.61%), grafikai munkások 143 (14.89%), husipari munkások 426 (50.11%), kalaposok 18 (9.45%), könyvnyomdászok 2718 (26.12%), könyvkötők 786 (23.24%), magánalkal-

mazottak 794 (42.21%), molnárok 221 (38.90%), szabómunkások 2980 (72.68%), pincérek 413 (33.44%), szállítási munkások 90 (15.38%), textilmunkások 136 (62.96%), üvegesmunkások 760 (84.72%), vasmunkások 15228 (57.81%), vasúti munkások 1808 (34.51%), aranyművesek 377 (87.47%), cipőfelsőrészkesztők 177 (21.02%), mintakészítők 115 (28.11%), szobrászok 87 (33.20%).

A szakszervezetek tagfluktuációját visszamenőleg a következő számok mutatják:

	Taglétszám
1901 december 31-én	9.999
1902 „ „	15.270
1903 „ „	41.138
1904 „ „	53.169
1905 „ „	71.173
1906 „ „	129.332
1907 „ „	130.120
1908 „ „	102.054
1909 „ „	85.266
1910 „ „	86.478
1911 „ „	95.180
1912 „ „	111.966
1913 „ „	107.486
1914 június 30-án	96.290
1914 december 31-én	51.510

A háború első öt hónapjában, nem számítva az élelmezési munkások szövetségének tagjait, 44.780 (46.50%-)al csökkent az egész országban a szervezetek taglétszáma. 1914 június 30-án Budapesten 47.994 és vidéken 48.296, 1914 december 31-én Budapesten 27.597, vidéken pedig 23.913 szervezett munkás volt. Eszerint a háború első öt hónapjában Budapesten 42.49%-al, vidéken pedig 50.48%-al csökkent a szervezett munkások száma.

A csökkenő taglétszám mellett a szakszervezetek nagy összeget fizettek ki segélyek *címén* összesen 290.00328 koronát. Átlag egy-egy háborús hónapban a munkanélküli segélyen kívül

58.000 koronát fizettek ki szervezeteink. Az összes segélyek havi átlaga az év első hét hónapjában 106.324, az év utolsó öt hónapjában havi 130.632 koronát tesz ki. A szervezetek tehát a háború alatt havonként 24.308 koronával fizettek ki többet, mint a béke hónapjaiban.

A háború gazdasági hatásai Franciaországban.

Amíg Németországban, Angliában és Ausztriában pontos jelentések számolnak be a háború gazdasági hatásairól, addig Franciaország képe E tekintetben – mint sok másban is – meglehetősen sűrű homályban marad a világ előtt. Még a szakszervezeti sajtó is beszüntette működését a háború óta, sőt nagyon sok szervezet is megszűnt, amelyik pedig kifejezetten nem is múlt ki a világból, szervező és segítő működését azok közül is sok abbahagyta a háború kitörésével és máig se kezdette meg újból. Csak a hadsereg részére dolgozó szakmák tiltakoznak imittamott a bérlenyomások ellen és kéri a hatóság segítségét. Kivételt csak a párisi ruházati ipari munkások szervezete képez, amely erős és eredményes agitációt folytatott a sokszor botrányos bérlenyomások ellen. Egyébként a munkásszervezetek működése a párt és a szakszervezetek által közösen létesített Bizottmány munkálkodásában jut érvényre. Ennek a Bizottmánynak helyi szervei vannak, amelyek működése főleg olcsó ebédek nyújtásában merül ki, amikhez az anyagiakat önkéntes ajándékok és községi támogatás útján szerzik be. A Bizottmány foglalkozik a munkásokat érintő minden olyan bajjal, amit a háború idézett elő

vagy fokozott: munkanélküliséggel, bérügyekkel, menekülők elhelyezésével, a harctéren lévő munkásoknak, sebesülteknek, foglyoknak nyújtandó szeretetadományokkal stb.

A szervezetek letörése az ipar letörésére mutat. Egnéhány adat, amelyet a Correspondenzblatt szedett össze, eléggé jellemzi a gazdasági válságot.

A munkaügyi minisztérium elrendelte az ipari tevékenység mértékének a megállapítására vonatkozó felvételeket. A főlvetel összesen 31.676 üzemre terjedt ki, amelyek normális időkben több mint egy millió munkást foglalkoztattak. Ezeknek az üzemeknek *mintegy a féle teljesen beszüntette augusztusban az üzemet.* A munkásoknak több mint a kétharmada munkanélkül volt augusztusban. Hogy ebből mennyi volt mozgósítva, ezt a miniszteri kimutatás nem tünteti föl. Azóta a helyzet persze javult. Januárban 20 percentre tehető a munkanélküliek száma, nem számítva a mozgósított munkásokat. De ez a szám egyéb megbízható adatok alapján túloptimisztikusnak vehető.

Parisban a háború kitörése óta városi munkanélküliségítés van, amihez az állam egyharmaddal járul hozzá. A segély összege napi 1.25 Fr. amihez minden 16 évnél fiatalabb gyermek után 0.50 Fr. járul.

1914. december 31-én csak magában Parisban 243.932 felnőtt személy kapott ilyen módon munkanélküliséglyt. És itt még számításba kell venni azt is, hogy a mozgósított munkanélkül lévő feleségei, akiknek az állam fizet ugyanilyen segélyt, nincsenek ebben a számban bennfoglaltva. A munkanélküliek száma eszerint

magában Parisban kerek 300000-re tehető. A mobilizáltak leszámításával körülbelül 50%-a a munkásoknak munkanélküli és ezt az arányt a szakegyletek vezetőinek a megállapításai is megerősítik.

Hogy milyen roppantul nagy a háború által előidézett gazdasági krízis, az az 1914-ik évre vonatkozó kiviteli és behozatali statisztika is mutatja. Eszerint az előző évhez viszonyítva a behozatal csökkenése 2072 millió, a kivitelé 2055 millió frank, ami az első öt háborús hónapban a behozatalnak 62.3%, a kivitelnek 67.3%-kal való visszaesését jelenti.

Ezek a számok senkit se foglalkoztatnak meg, aki Franciaország gazdasági szervezetét ismeri. A francia nagyipar, különös a vasipar és textilipar székhelye északon és keleten van. Ez ok a területek vagy az ellenség birtokában vannak vagy a harc vonalába esnek, úgy hogy szó se lehet rajtuk rendszeres produkcióról.

Ami a legszomorúbb Franciaországra nézve, az az, hogy miután világpiacon jelentőséget leginkább luxusiparának köszönheti, ennél fogva a háború után se várhatja hamarosan a föllendülést, részben az ellenséges érzületnek a lelkekben való továbbrezgése miatt részben pedig azért, mert a háború után a gazdasági helyzet világszerte aligha fog kedvezni a luxusiparnak.

A női munkaerő és a háború.

A Munkanélküliség Elleni Küzdelem Magyarországi Egyesülete március 13-án tartott ankéntjén foglalkozott a női munkaerő kihasználása terén szükséges védő intézkedésekkel. Az egyesület válaszmánya az an-

kénten elhangzott javaslatok felhasználásával fölterjesztéssel fordult a kereskedelmügyi miniszterhez. Ebben a felterjesztésben a nőknek a háború alatt és után várható nagy munkahiányának, ill. egészségtelen versenyének megelőzésére egyebek közt a következő megvalósításra váró javaslatok foglaltatnak:

1. Állítsanak fel a hatósági szabásati műhelyek a közhasznú női foglalkoztató-műhelyeknek közvetlen munkával való ellátására. Ezt a rendszert állandósítsák és a jövőben elsősorban az elesett rokkant katonák családtagjait lássák el így munkával. Evégből a katonai ruházati cikkek kiadását a kereskedelmügyi miniszter tartsa fenn háború után is tárcája számára. Érvényesítse továbbá befolyását, hogy más állami és községi hatóságok is a közhasznú üzemeknek tartsák fenn megrendeléseiket.

2. A grafikai és könyvkötőiparban mutatkozó nagy női munkanélküliség orvoslására is tegyen az állam sürgősen megrendeléseket.

3. A magániparnak kiadott közszállításoknál a szerződésekben kössön ki tisztességes munkafeltételeket.

4. Terjesszen a miniszter mielőbb törvényjavaslatot az országgyűlés elé, amely felhatalmazza a kormányt arra, hogy a munkauzora megszüntetésére az otthoni iparágak részére bérhivatalokat létesítsen a minimális munkafeltételek kötelező erejű megállapítására és azok betartásának ellenőrzésére. A bérhivatalok pártatlan hatósági képviselő vezetése alatt egyenlő számú munkaadókból és munkásokból szerveztessenek.

5. Azon iparágakban, ahol

nők is dolgoznak, az iparhatóságok és iparfelügyelők „szorgalmazták a nőkre nézve is a méltányos munkafeltételek megállapítását a békéltetés alkalmával létrejövő bérszabályszerződésekben.

6. Annak elkerülésére, hogy a tanulatlan női munkaerőben a háború után a túlkínálat még fokozódjék, alkalmat kell adni a nőknek alaposabb kereskedelmi és ipari szakképzésre. Iparfejlesztési szempontok figyelembe vételével a megfelelő ipariskolák és szaktanfolyamok nyitassanak mag a nők előtt is. Kívánatos továbbá új hároméves kereskedelmi iskolák színvonalának emelése és a magánkereskedelmi iskolák hatósági felügyelet alá helyezése.

7. A munkaközvetítés kiépítése végett a kormány a szükségrendeletet az 1914. évi L. t.-c. 12 §-a alapján sürgősen bocsássa ki. Ezzel kapcsolatban lesz lehetséges a pályamutatást is a nők részére megszervezni.

8. Az otthonmunkásnők betegségi biztosítását a fennálló törvény értelmében vigyék keresztül és pedig egyelőre a közhasznú foglalkoztatók, mint közvetlen munkaadók, de kötelezze ezen túl a kormány a terhek viselésére a fővállalkozókat.

9. A dolgozó nők törvényes védelme érdekében a törvényes munkásvédelem követelményei fokozott mértékben juttassanak érvényre.

Háborús szociálpolitikai intézkedések Ausztriában.

Az osztrák kormány a háború kitörése óta számos szociálpolitikai vonatkozású rendeletet bocsátott ki. A kereskedelemügyi miniszter augusztus 31-iki rendelete a

túlóraengedélyezések korlátozását rendeli el s meghagyja, hogy mindenütt inkább, új munkásokat állítsanak be az üzemek, a hadiszereket készítő üzemekben pedig hármas munkaszakban dolgozzanak. A vasárnapi munkaszünetet a háború kitörése után felfüggesztette a kormány, a nyomdaiparra később megszüntette a felfüggesztést. A szénbányászatra vonatkozólag egy császári rendelet a vasárnapi munkaszünetet és a bérfizetést illetőleg könnyítéseket engedélyezett, hogy a mozgósítás folytán megcsökkent tisztviselői és felügyelői létszám mellett is fennakadás nélkül legyenek az üzemek folytathatók. Ugyancsak könnyítéseket engedélyezett a kormány a gőzgépek és kazánok kezelése körül. Egy kormányrendelet felhatalmazza a tartományi hatóságokat, hogy az üzletek zárására vonatkozó törvény rendelkezései alól kivételeket engedélyezhessenek, ha annak szükségessége mutatkozik. Egyes hatóságok éltek e felhatalmazással. A munkaközvetítést központi-lagrendezték a munkás- és munkaadószervezetek bevonásával. A mezőgazdasági munkák elvégzésének a biztosítására bizottságot alakított a kormány.

A munkanélküliek segélyezése érdekében augusztus hó 27-én bocsátott ki rendeletet. Ebben azt ajánlja a községeknek, hogy pénzbeli segélyezés helyett természetben nyújtott étellemezzel segítsék a munkanélkülieket s azok családjait. Rendelkezik a kormány a szükségmunkák kiadásáról, a közszállítási szabályok egynémely rendelkezését a háború tartamára olyképp módosította, hogy a kisebb iparosok is részesülhessenek a hadiszállításokban.

A menekültek ellátása érdeké-

ben egész barakvárosok létesültek s a munkaközvetítés terén is különleges intézkedések kellett a menekültekre való tekintettel tenni.

A munkanélküliség csökkenésére lehet következtetni a szakszervezetek jelentéséből is. Ugyanis a birodalmi munkásügyi hivatalnak adatokat szolgáltató 1,314.831 taggal bíró 38 szakszervezetnek november hó 28-án 107.195 helyben és 1373 utón levő tagja volt munka nélkül. Ez a taglétszámnak 8.3 százaléka. Október hó végén a szervezetek tagjai közül 109, szeptember hó végén 15.7, augusztus hó végén pedig 22.4 százalék volt munkanélkül. A munkanélküliség ezen állandó csökkenése mellett is azonban még mindig a kétszeresénél is nagyobb a munkanélküliek száma, mint amekkora a legnagyobb válságok idején szokott lenni. A legnagyobb a munkanélküliség az építőmunkásoknál és a famunkásoknál. Az építőipari, a textilipari munkások, az üvegesek, hangjegykészítők, a gépészek a fűtők szervezetében emelkedett októbertől novemberre a munkanélküliek száma.

Munkanélküliek segélyezése a községek által Németországban.

A háború előtt csak néhány nagyobb városban volt Németországban a munkanélkülieknek a község által való segélyezése rendszeresítve. A háború következtében beállott nyomor a községeket is készítette, hogy részben állami segítséggel gondoskodjanak a munkanélküliek segélyezéséről. Hogy mily mértékben történik meg ez a gondoskodás, arról kimerítő adatok még nem állnak rendelkezésre. A

szakszervezetek központi bizottsága adatokat gyűjtött, amely a jelentősebb iparral bíró helyeket majdnem mind felöleli.

A bizottság 800 szakszervezeti kartellhez küldött ki gyűjtőíveket, amelyek 612 községre vonatkozóan kitöltve érkeztek vissza; 126 községben – ezek közül – nincsenek munkanélküliek. Ezek olyan községek, amelyekben kizárólag hadiárukat állítanak elő, avagy határmenti községek, amelyekben a férfi lakosság a sáncmunkáknál van elfoglalva.

301 község valamely módon gondoskodik a munkanélküliekről, ezek között 106 csak alkalmilag nyújt természetbeni segílyt vagy házbérlőpótlékot. E 106 között vannak nagy városok is, mint Bremen, Breslau, Erfurt és Stettin. További 9 községben; „kik látásba volt helyezve” a segélyezés rendszeresítése.

Meghatározott összegű segílyt nyújtott 18 község, ezek között 26 nagy város és 25, valamely nagyváros közvetlen közelében levő község. A segílyösszegek nagyon különbözők s alig lehet róluk áttekinthető összeállítást nyújtani. A legmagasabb összegeket Charlottenburg, Köln, Halle, Leipzig, Nürnberg, Stuttgart és Wiesbaden városok fizetik. Nürnberg például 10.80 márkát fizet egy házaspárnak s 1.80 márkát egy gyermek után. Nőtleneknek, illetve hajadonoknak pedig 6 és 7.20 márkát. Berlinben egy házaspár 1 márkát kap a várostól s külön 1 márkát a gyermek után. Ezenkívül kapják azonban még a rokkantbiztosító intézet segílyét, amelynek összegét minden esetben külön állapítják meg. München természetbeni segílyeket nyújt, amelynek értéke 6.90 márka, nőtlenek részére pedig

3.80 márka hetenkint. A családok ezenkívül minden gyermek után 1 márka készpénzsegélyt és $3\frac{1}{2}$ liter tejet is kapnak hetenként. Január 1-től kezdődőleg ehhez még havonként 5-10 márka lakbérsegély is járul és a segélyezett kívánságára a betegségyélezési járulékokat is megfizeti a város.

A háborús év szociálpolitikája Ausztriában.

A világháború előidézte megváltozott viszonyok természetesen nem maradhattak befolyás nélkül az osztrák szociálpolitika alakulására. A háborús év lefolyása alatt több olyan törvény és császári rendelet lépett életbe, amely a múlthoz képest számbavehető haladást jelent, viszont ezzel szemben néhány más törvény és rendelet egyes régebbi vívmányokat háttérre kívül helyezett, minthogy a háborús viszonyok ezt így kívánták meg, így a munkások egyesülési jogát részleges korlátozásnak vetették alá, amennyiben az 1914 július 25-iki császári rendelet felhatalmazza a kormányt arra, hogy olyan vállalatokat, amelyek az állam céljai vagy a közérdek szempontjából különös fontossággal bírnak, államilag védett vállalatoknak nyilvánítson. Az ilyen védett vállalatok nagy számmal vannak és számuk folyton emelkedik. Az állami védelem azt jelenti, hogy az ily üzemek munkásai és alkalmazottai semmit sem tehetnek és semmire sem vállalkozhatnak, amit üzembiztos elöidézését célzó összebeszélés vagy megfélemlítés gyanánt lehetne felfogni. Aki ez ellen vét, hat hónaptól egy évig terjedhető elzárással büntetetik.

Az 1914 július 31-iki császári

rendelet, amely a kereskedelemügyi minisztert felhatalmazza, hogy a vasárnapi munkaszünetre vonatkozó törvényeket a háború tartamára felfüggeszthesse, szintén passzív tételt jelent a szociálpolitika mérlegében. Egy ugyanazon napról kelt miniszteri rendelet e felhatalmazás alapján fel is függesztette a vasárnapi munkaszünetre vonatkozó törvényeket. Kivétel csak a nyomdamunkásokra vonatkozólag tételt.

Egy 1914 augusztus 29-én kelt császári rendelet felfüggesztette a bányamunkások vasárnapi munkaszünetére és munkabérének kifizetésére vonatkozó szabályokat.

Mindez *negatív* értelemben vett szociálpolitika. Ezzel szemben azonban bizonyos más törvények és rendeletek a munkásság szempontjából jelentékeny előnyt és szociálpolitikai téren haladást jelentenek.

Itt van mindenekelőtt a személyes jövedelmi adót módosító január 23-iki törvény, amely az adómentes jövedelmi minimumot 1200 K-ról 1600 K-ra emelte és még több más – a kisexisztenciák érdekeit szolgáló – módosítást is tartalmaz.

Ugyancsak január 23-ikáról kelt a pálinkaadóról szóló törvény is, amely az alkohol-fogyasztási adót literenkint 1.40 K-ról 1.60 K-ra emelte; ez a törvény azonban inkább fiskális, mint szociálpolitikai szempontból bir jelentőséggel, mert az alkoholt ugyan megdrágítja, de nem oly mértékben, hogy a fogyasztás csökkenését biztosíthatná.

Az alkoholfogyasztás megszorítását célzó komolyabb intézkedéseket tartalmaz az 1915 február 6-án kelt osztrák belügyminiszteri rendelet.

Az április 8-iki császári rendelet szabályozza a bányamunkások baleset elleni biztosítását. A törvény alapján egy bányamunkás balesetbiztosítási intézet létesült Bécsben szövetkezeti alapon.

Egy 1914 december 15-én kelt rendelet a bányamunkások baleset elleni biztosítására vonatkozólag békebíróóságok felállításáról intézkedik.

Egy 1914 július 25-én kelt császári rendelet módosította az alkalmazottak nyugdíjbiztosítására vonatkozó törvényt. A rendelet pontosabban megállapította, hogy mely személyek bírnak igényjogosultsággal és más irányban is több változtatást tartalmaz.

Egy 1914 július 6-án kelt császári rendelet a baleset ellen biztosított üzemeknek veszélyességi osztályokba való beosztását tartalmazza. A beosztás öt évenként történik. Az utolsót 1909-ben

eszközölték és a mostani egészen 1919-ig bír érvényességgel.

Ami a többi, a háború alatt kibocsátott rendeleteket illeti, ezek a háború hatása alatt keletkeztek és túlnyomó részben nem marandó természetűek, hanem a háború után hatályukat fogják veszteni. Céljuk a köznek a magánkizsákmányolás ellen való megvédése. Ide tartoznak a legmagasabb árak megállapítása a gabonára és lisztre vonatkozólag, a készletek eltitkolásának az eltiltása, az uzoratórvény szigorítása és az árfelhajtás büntetőjogi üldözése.

A speciálisan háborús szociálpolitikában fontos szerepe van a bevonultak hozzátartozóinak, valamint általában a szűkölködők támogatásának. A háborús szociálpolitikának ezen a terén azonban Ausztriában éppen úgy, mint nálunk, meglehetősen sok a kívánni való.

Társadalmi biztosítás.

– Munkásvédelem. Munkásbiztosítás. Népegészségügy, – Szerkeszti: Zádor Pál.

Háború és munkásbiztosítás.

Propaganda a rokkantsági biztosításért. Az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztár igazgatósága lfg-utóbbi ülésében – Buchinger Manó igazg. tag indítványára – elhatározta, hogy az aggkor és rokkantság elleni biztosítás problémájának napirenden tartása érdekében propagandát indít. A részletes intézkedések megtételével megbízott elnökség e határozat végrehajtásaképen a következőket határozta:

1. Az O. M. B. P. a Miniszterhez intézett memorandumát az

összes munkaadó és munkásszervezeteknek megküldi azzal a kérelemmel, hogy a memorandummal gyűléseiken és tárgyalásaikon foglalkoznak, s azt magukévá tenni és megvalósítása érdekében közreműködni szíveskedjenek.

2. A memorandumot az O. M. B. P. az összes szaklapoknak is megküldi azzal a kérelemmel, hogy a memorandumról a nyilvánosságot tájékoztassák.

(A „Szociálpolitikai Szemle” volt az első szaklap, amely az O. M. B. P. memorandumáról megemlékezett.)

Azzal, hogy az O. M. B. P. igazgatósága a rokkantbiztosítási memorandum után, a rokkantbiztosítás helyes megoldása érdekében a propaganda területére is rálép, komoly tanúságot szolgáltat arra, hogy a rokkantokról való gondoskodás megfelelő ellátásának a kérdésében fontos mondanivalói vannak. Hogy az intézmény a mondanivalóit elmondhassa, s hogy a kérdés megoldásában szavát meghallgassák, elsőrendű szociálpolitikai érdek, mert működése a gyakorlati szociálpolitikának egyik legnagyobb területét öleli át. Ép ennél fogva még a magyar viszonyok mellett sem hihető, hogy a munkásbiztosítást az új társadalmi biztosítási ág szervezetének kérdésében a döntés előtt meg ne hallgassák.

A munkáskórház a háborúban és a háború után. Az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár pestújhelyi munkáskórházában az ápolási napok száma a f. év április havában a katona betegeknél 27.589-re, a pénztári betegeknél pedig 10.068-ra emelkedett. Akórház ebben a hónapban naponta átlag 226 katona- és 103 pénztári beteget ápol. A hadvezetőség és a katonabetegek érdekei szempontjából a munkáskórháznak különös értéket ad az a körülmény, hogy a kórház, – mely a gyógykezelés és ételmezés tekintetében egyként a legszigorúbb igények színvonalán áll, – gyógyító-mechanikai eszközökkel is föl van szerelve, amelyek a sérült végtagok mozgás- és munkaképességét javítják, az esetek számottevő részében vissza is adják s ezzel a fenyegető megrokkantást hártják el.

A kórházat a háború nagy pénzügyi feladatok elé állította, mert a pénztári betegek 4 K 09 filléres napi ápolási díja az élelmiszerek és gyógyítószeresek mai árai mellett a szükségletekre nem adhat teljes fedezetet s mert a katonabetegekért a hadvezetőség a kórháznak ennél az összegnél is 50%-kal kisebb, 2 K-s napi ápolási díjat fizet. A kórház pénzügyi helyzetét ezeken az okokon fölül is az súlyosítja még, hogy a kerületi munkásbiztosító pénztárak, – köztük elsősorban a budapesti – ápolási díjak fejében összesen 217.337 koronával adósa, s ezért a kórházat fenntartó Országos Pénztárt a helyzet szanálásának módjai állandóan foglalkoztatják. Az Országos Pénztár elnöksége az ápolási díjhátralékok behajtása érdekében erélyes intézkedések foganatosítását vette tervbe, másrészt pedig a katonáápolási díjak emelése érdekében az igazán fáradhatatlan kórházi igazgatóhelyettes, *Lévai József dr.* főorvos útján, a hadvezetőséggel kezdett eredményt ígérő tárgyalásokat.

Ezekhez a tárgyalásokhoz, a budapesti kerületi munkásbiztosító pénztárral létrejött és havi 50.000 korona résztörlesztést biztosító megegyezéshez, az ápolási díjak költségvetésileg tervbevett 33 filléres emelésének jóváhagyásához s – amit legelőször kellett volna elmondanunk – a normális viszonyok visszatéréséhez fűzzük azt a reményünket, hogy az országnak ez az első munkáskórháza a kezdés és a háború nehézségein köröszkül is mihamarabb konszolidálódni fog.

Amikor ezt megírjuk nem hagyhatjuk megemlíthetetlenül azt a tevékeny szeretetet és érdeklődést, amelynek az Országos Pénztár elnöke, *Lukács József* a

háború tartama alatt a kórházzal és betegeivel szemben oly gyakran adta tanújelét s nem szabad elmondatlanul hagynunk, hogy Stein Fülöp dr., a kórház ideggyógyító főorvosa félegészséggel két más hadbahívott orvostársa betegeit is kezelte a maga betegein kívül s a kórháznak és a harcterekről odakerült betegeknek dolgaiban sokat és sok buzgósággal fáradozott.

... A munkáshórház, amelynek háborús munkájáról a fenti pár sorral megemlékezünk, most bérelt ingatlanon, a volt Niedermann-szanatórium épületeiben van elhelyezve, amelyek 320 beteget fogadhatnak be. Az 1000 ágyval tervezett munkáskórház végleges elhelyezése céljaira való építkezés, amelyet a kereskedelmi kormány és a székesfőváros megállapodása szerint a székesfőváros-átengedte területen, Kőbányán, 1915. év augusztus hó 1-én kellett volna megkezdeni – halasztást szenved. A kincstár – mint arról sajnálattal olvastuk az értesítést, – most már nincs abban a helyzetben, hogy az építkezés határnapja tekintetében kötelezettséget vállalhasson, a székesfőváros pedig a kereskedelmi kormányt –a tanács javaslata szerint – arról fogja értesíteni, hogy a területet *bizonytalan időre* nem kötheti le aziránt fogja megkeresni, hogy a terület-átengedést újból *oly időben kérje*, amikor a kórház építésről újra szó lehet . . .

. . . Háború van, milliárdokat evő háború és kórházra ennél fogva ezután még kevesebb pénz jut, mint amennyi eddig jutott...

A délvidéki munkásbiztosító pénztári igazgatók értekezlete.

A délvidéki pénztárak igazgatói március 25-én, Kalmár Jenő sza-

badkai munkásbiztosító pénztári igazgató kezdesére Szabadkán értekezletre gyűltek össze azoknak a kérdéseknek a megvitatására, amelyeket a munkásbiztosító intézmény számára a háború vetett fel. Az értekezleten Kis Adolf budapesti kerületi pénztári igazgató, Jócsák Kálmán újvidéki, Gyöngyösi Dezső zombori, Holló Jenő és Forray Karoly szegedi, Godányi Zoltán nagybecskereki, Makai Gyula kiskunhalasi, Stolz Dezső zentai, Steidl Antal mohácsi, Aczél Lajos és Kálmán Izsó bajai, Neustadt Ernő verseci, Kalmár Jenő és Radó Imre szabadkai igazgatók és helyettes igazgatók jelentek meg. Seitmann Dezső hódmezővásárhelyi igazgató távolmaradását kimentő sürgönyben adta hozzájárulását az értekezletben hozandó határozatokhoz.

A napirendet Kis Adolf igazgató ismertette. Előadásában azokra a bajokra mutatott rá, melyek a háború közepette a pénztárak működését gátolják, sokban egyenesen akadályozzák és elismerte, hogy a bajok orvoslására úgy az Állami Munkásbiztosítási Hivatal, mint az Országos Munkásbetegsegélyző és Balesetbiztosító Pénztár részéről történtek intézkedések, de kifogásolja, hogy a kerületi pénztárak létét érintő kérdésekben a kerületi pénztárakat nem hallgatták meg. Kis igazgató a teendők célját a pénztárak teljesítő-képességének biztosításában és a pénztárak háború utáni szociális feladatainak megoldására szükséges bázis megteremtésében látja.

A teljesítőképeség fentartása érdekében az orvosi- és tisztviselő-kérdés rendezése és az adminisztráció feladatainak szabatos megállapítása a fontos teendők, a második cél érdeké-

ben pedig a háborúban megrokkant katonák ellátása körüli teendők megállapításába kell a munkásbiztosító intézménynek hozzászólást biztosítani. (Ebben az ügyben az Országos Mb. és Bb. Pénztár a lapunknak már előző és mai számában is ismertetett rokkantbiztosítási propagandájával már az értekezletet megelőző időben megtette kötelességét. – A rovatszerkesztő.)

Kis Adolf előadásához Jócsák, Steidl, Gyöngyösi és Kalmár igazgatók szóltak hozzá és az értekezlet abban állapodott meg, hogy az Állami Hivatalnak és az Országos Pénztárnak emlékiratban hozza tudomására, hogy a kerületi pénztárak nemcsak a munkából, hanem a nehéz viszonyok minden felelősségének viseléséből is részt kérnek és a háború utáni feladatok kitűzése előtt egy a pénztárakat evégből összehívó értekezleten való meghallgatásukat kérik. Az értekezlet emlékirata lényegben a következőket tartalmazza:

Az immár nyolcadik hónapja dúló háború okozta gazdasági viszonyok a magyar munkásbiztosítást létében fenyegetik. A világháborúban, amikor minden érdeklődés frontja a harci zajok felé mered, elhallgatott a magyar munkásbiztosítás minden külső kritikája és így intézményünk tényszerzői magukra hagyatottan, támogatás és ellenőrzés nélkül nagy nehézségek árán teljesítik feladatukat. A m. kir. Áll. Munkásbiztosítási Hivatal, cselekedetei után ítélve, magára vállalta a nagy felelősséget és egymást követik intézkedései, melyekben a kerületi munkásbiztosító pénztáraknak ad utasításokat a háború alatti működésre és az Országos Munkásbetegségélyző és Baleset-

biztosító Pénztár is az Állami Munkásbiztosítási Hivatal e tevékenységétől függetlenül a rendeletek sorozatát bocsátotta ki e rendkívüli napokban a munkásbiztosító pénztárak zavartalan működésének biztosítása érdekében. A kerületi munkásbiztosító pénztárak felügyeleti hatóságai e törekvéseit a nagy időkhöz méltó komolysággal fogadják. A pénztárak buzgalommal és megértéssel iparkodnak munkájukkal megvédeni a reájuk bízott intézményt és mint a dolgok közvetlen látói és ismerői, úgy vélik, hogy a munkásbiztosítás javára előnyök származnának abból, ha meghallgatnák őket a felügyeleti hatóságok, mert ezáltal eleven erővel mutatkoznék meg minden veszedelemben forgó érték és így könnyebben és egységesebben volna megtalálható minden védelmi intézkedés.

A háborúval kapcsolatos munkásbiztosítási kérdések elseje az, hogy milyen a pénztárak teljesítő képessége a háború alatt. A felszínes megállapítás szerint, egyes elszigeteltségektől eltekintve, a pénztárak pénzügyi helyzete állítólag megjavult, mert megfelelő pénzkészletekkel rendelkeznek. De aki látja a közel jövő előrevetett árnyékát, az nagyon jól tudja, hogy mindez csak pillanatnyi helyzet, mert a biztosítottak létszáma állandóan csökken s így a jövedelmek mindinkább alászállnak, viszont a kiszolgáltatandó segély mértéke távolról sem tart arányt a megcsappant bevételekkel, mert a most biztosítottak túlnyomó része a betegségek leküzdésére minimális ellenálló erővel rendelkezik. De súlyosan hatnak az eljövendő pénzügyi mérlegek kialakulására az adminisztráció fentartási költ-

ségei is, mely szükségletek mértéken túli lefokozása nem adhat remédiomot. Mindenképen megóvándó tehát a pénztárak adminisztrációjának teljessége és ezért az egyes pénztáraknál a legszigorúbb megállapítás szerint szükséges tisztviselő létszám megóvándó, s épen ezért a katonai szolgálatra alkalmasaknak talált B. osztályú népfőlkelők fölmentése tárgyában előterjesztett kérelmek újabb elbírálását kéri és reméli az értekezlet.

Ez a kérés már azért is megérdemli a teljesítést, mert a rendkívüli viszonyok folytán a megmaradt tisztviselők sem tölthetik minden idejüket íróasztaluk mellett, hanem a szolgálati beosztásra való tekintet nélkül, külső szolgálatokat is kell teljesíteniök, hogy az elfásult és nehéz válsággal küzdő munkaadó pénztári tagoknál eljárva felébbresszék bennük mindazon kötelezettségeket, melyekkel e súlyos idők alatt is a munkásbiztosítással szemben tartoznak. Ma, amikor a közigazgatási végrehajtás eredménye nem lehet kecsegtető, még oly mértékben sem, mint normális viszonyok alatt, szüksége mutatkozik annak, hogy a pénzesbeszedés munkáit is a tisztviselők egy része végezze el, az irodai szolgálatot pedig csak a legszűkebbre szabott létszám feladatává tegyék.

Sürgősen megoldandó kérdésként jelentkezik az orvosi ellátás kérdése is. Mindinkább aggasztóbbá válik az orvoshiány, úgy annyira, hogy a pénztárak egyes körzeteiben a biztosítottak máris minden egészségügyi ellátás nélkül állanak. A helyzet hovatovább az lesz, hogy az egészségügyi ellátás nemcsak hézagos, hanem elviselhetetlen és hiányos marad. Már pedig, ha a bizto-

sítottak egészségügyi ellátása megromlik, a pénztárak anyagi helyzete, az elhanyagolt betegségek költségesebb kezelése révén még súlyosbodik is.

Előadottaknál is sokkal súlyosabb kérdés azonban ma a pénztárak jövődöbeli sorsa. A háború befejezése után, de már a háború alatt is a rokkanttá váló katonák visszatérve a polgári foglalkozásukhoz, olyan terheket róznak a pénztárakra, amely terheket az a matematikai alap, melyen a munkásbiztosítás nyugszik, nem bírja el. Félő, hogy mivel a magyar törvények közül a rokkantbiztosítási törvény még hiányzik, a háborúban rokkanttá váló biztosításra kötelezetteket a munkásbiztosítás oltalma alá utalják. A nyilvánosság ugyan arról értesült, hogy már a monarchia két kormánya megkezdte az alapvető munkálatait a háborúban rokkantakká vált katonák gondozására, illetve ellátására hivatott intézmény szervezésére, de a pénztárak aggodalma így sincs alap híján. A rokkantság megállapítása bizonyára kerületi bizottságokban fog történni, mely bizottságok működésében való részvételből nem hagyhatók ki a kerületi pénztárak. A rokkantsági állapot megszűnésének megállapításánál kell, hogy szava legyen a munkásbiztosítás meghívott szerveinek is, mert a rokkantak ellátásának helyes megoldása számukra existenciális kérdés, mert szociális hivatásuk a háborúban megrokkantokról való gondoskodás munkájára úgyszólván predesztinálja őket.

A Munkásbiztosítás a járványok elleni küzdelemben. A járványoknak a polgári lakosságtól való távoltartása elsősorban

és túlnyomó részben a hadvezetőség intézkedésein fordul meg; ha pedig valahol a polgári lakosság között járvány mutatkozik, ennek sikeres leküzdése oly hatalmas és anyagi eszközöktől függ, melyek csak az államnak állanak rendelkezésére. Az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító Pénztárnak a munkásbiztosítási törvény nem ad módot és eszközöket arra, hogy a háborús járványoknak tagjaitól való távoltartására és a föllépő járványok sikeres leküzdésére döntő hatású intézkedéseket tehessen, de meg a háborús viszonyok folytán az O. M. B. P. és helyi szervei a nagyobb szabású védőintézkedések sikeres végrehajtására szükséges anyagi erővel és orvosi személyzettel sem rendelkeznek.

Az O. M. B. P. a háborús járványoktól való védekezés terén kellő időben, komoly körülményekkel megtehető mindent, amire szervezeténél fogva képes és a háború kitörése óta a háborús járványok elleni küzdelem érdekében már az első kolera-megbetegedések idején, 1914 október 8-án a „Munkásbiztosítási Közlöny” 1914. évi 42. számában 43.190/1914. sz. a. körrendeletet intézett összes helyi szerveihez a kolera elleni védekezés tárgyában. 1914 november 5-ikén újabb körrendeletben figyelmeztette a helyi szerveket arra, hogy a belügyminiszter 17.513/1914 VII. d. B. M. sz. körrendelete szerint a budapesti kir. tudományegyetem bakteriológiai intézete és a belügyminiszterium központi vizsgáló állomása kolera elleni védőanyagot bárki megkeresésére díjtalanul bocsát rendelkezésre. 1915 február 15-én a Munkásbiztosítási Hivatal útján a belügyminisz-

terhez felterjesztést intézett az O. P., amelyben azoknak a munkásbiztosító pénztáraknak a részére, amelyek területén a himlőjárvány lép föl, himlő elleni oltóanyag díjtalanul való kiszolgáltatását kérte. (Megjegyzendő, hogy a himlőnyirk mindig és mindenütt olcsón nagybani beszerzésnél személyenként kb. 5 fillérért] kapható és így a helyi szervek könnyű szerrel megszerzhetik, még akkor is, ha a belügyminiszter nem bocsájtana díjtalanul rendelkezésre anyagot.) Végül 1915febr. 23-án 4363/1915. sz. a. újabb körirattal—előbbi körrendelete kiegészítéséül — helyi szerveinek a hasi tifusz, vérhas, a kiütéses tifusz és himlő elleni védekezésre adott útbaigazítást, s egyben közölte, hogy minden más felmerülő kérdésben is készséggel van a helyi szerveknek tanáccsal rendelkezésre. A hasi tifusz elleni oltáshoz szükséges oltóanyag biztosítása érdekében az Országos Munkásbetegsegélyező és Balesetbiztosító-Pénztár szintén a belügyminisztériumhoz fog felterjesztést intézni, s ha a Minisztérium azoknak a munkásbiztosító pénztáraknak, ahol a hasi tifusz járványosán fellép, tifusz védőoltóanyagot díjtalanul rendelkezésükre nem bocsájtana, az O. M. B. P.-nak a szükséges oltóanyagot helyi szervei részére Lávái dr. h. főorvosnak Kiss Gyula dr.-ral, az O. M. B. P. orvosi tanácsa elnökével történt tárgyalásai eredményeképp, előállítási áron, 1 személy oltáshoz szükséges megbízható oltóanyagot 15-20 fillérért lesz módjában megszerezni. Itt jegyezzük meg, hogy a hadvezetőség a kormánnyal egyetértve most már tervszerű és széleskörű intézkedéseket tesz, oltásokat vé-

geztet és fertőtlenítő-intézetekkel is felszerelt nagy quarantin-kórházakban gyűjti össze a harc-térről érkező katonákat, mielőtt őket az ország belsejébe bocsátja, s így a járványok előreláthatóan meggátolhatók lesznek.

Szigorló orvosok, medikusok, pénztári betegek. A hadi sebesültek ellátása a német orvosok nagy részét elvonta békés munkájától s így félé volt, hogy az ebből eredő orvoshiány miatt a pénztári tagok betegellátása egyes helységeken szenvedni fog. A Birodalmi Tanács ezért – a Leipzigi Orvosszövetséggel egyetértésben – a szövetségi

kormányokkal abban állapodott meg, hogy a fennforgó körülmények a R. V. O. 122. §-a értelmében a „sürgősség esetét” adják, és eánek megfelelően szigorló orvosok és azok az orvos-tanhallgatók, kiknek legalább két klinikai félévük van, orvosi segélynyújtásra alkalmasoknak tekintendők. Az intézkedés úgy látszik jónak bizonyult, mert a birodalmi kormányhoz a háború egész tartama alatt nem érkezett panasz a pénztári tagok hiányos orvosi ellátása miatt. A magyarországi szigorló orvosok háborús tevékenységéről ugyanilyen megyugtató értesüléseink vannak.

Munkásvédelem.

A semleges államok a munkásvédelmet tökéletesítették. Nagybritánia 1914-ben az európai kontinens 120 millió emberének kiéheztetési rendszerét gondolta és építette ki, Franciaország a német agyagnak szánt nyilatkat gyártotta és szórta repülőgépeiről a saját földjén előnyomuló németekre, Németország amúgy is félelmetes tengeralattjáróit tökéletesítette, Oroszország bombákkal gazdagítja a világ technikai fölkészültségét, amelyek fojtó gázai emberéletek ezreit oltják ki... a semleges államok ilyen szenzációkkal nem versenyezhetnek; szerényen föltúnés nélkül és az Úr 1915-ik esztendejében senkit sem érdeklően a munkásvédelmüket tökéletesítik csak ...

I. Svájcraól emlékezünk meg ezek közül először. Svájc a sok esztendő tanácskozások után, 1914 június 18-án új gyártörvényt léptetett életbe, amely a régihez képest számottevő szociálpolitikai fejlődést hoz. A törvény a munka-

adóknak a munkafeltételek higienikussága tekintetében főálló kötelezettségeit oly szabatosággal írja körül, hogy a svájci gyárosoknak üzemeiket most már mindennel fel kell szerelniök, ami munkásaik ipari jellegű megbetegedésének vagy baleseteinek elhárítására alkalmas. A műhelyrendek tervezete minden gyárihelyiségben kifüggesztendő s arra négy héten belül a munkásoknak nyilatkozniuk kell. A műhelyrend jóváhagyása előtt az iparfelügyelő véleménye is kikérendő. Új a törvénynek az rendelkezése, hogy a bérfizetés csak kivételkép történhetik szombati napon, rendszerint azonban csak más munkanapon és a munkaidő folyama alatt. Túlórázás, éjszakai és vasárnapi munka fejében, a munkásokat 25%-os bérpótlék illeti meg.

A törvény egyik legjelentősebb újítása, hogy a maximálmunkanapot 11 órától 10 órára szállítja le. A vásár- és ünnepnapi előtti

napokon a munkaidő a 9 órát nem haladhatja meg és a munka legkésőbb délutáni 5 órakor megszüntetendő. A napi munka május 1-je és szeptember 15-ike között reggel 5 óra előtt, az év másik felében pedig reggel 6 óra előtt nem kezdhető meg és a munkának este 8 óráig feltétlenül be kell fejeződnie. A túlórázás tekintetében a törvénynek az a rendelkezése, hogy a rendkívüli szükségesség eseteit kivéven, 2 óránál több különmunka nem teljesíthető. A jövőben Svájcban nemcsak az éjeli munkához, hanem a vasárnapi munkához is hatósági engedély szükséges. A vasárnap vagy éjszaka és vasárnap foglalkoztatott munkás nemcsak – mint eddig – minden második vasárnapot, hanem ezen felül még egy hétköznapot is szabadnapul élvez úgy, hogy a szabadnapok összegének egy év alatt 52 napot kell kitennie. A női munkások éjszakai és vasárnapi munkája továbbra is tiltva van és a különórák összege női munkásoknál az évi 140 órát meg nem haladhatja. A terhes nőt védő rendelkezéseket az új törvény megszigorítja és a gyermekmunkát az eddiginél is inkább korlátozza. Új még az a rendelkezés, hogy az üzemtulajdonos a 18 éven aluliakról nyilvántartást tartozik vezetni, amely az iparfelügyelőknek megtekintésre bármikor kiszolgáltatandó.

II. Olaszország 1914 január 18-iki rendelettel a nők és gyermekek üvegköszörülőkben és üvegcsiszolóknak való alkalmazásának előfeltételeit akként módosítja, hogy ily üzemekben a 21 évesnél fiatalabb nők és a 15 éven aluli fiúgyermekek csak az esetben foglalkoztathatók, ha azokban a por terjeszkedése teljesen

meg van gátolva és ha a kezük a munkaanyag törésekor történő sebesülés ellen kendőkkel vagy keztyűkkel van megvédve.

III. Az Északamerikai Egyesült Államokban 1914-ben a szövetségi parlament, 13 szövetséges állam és az alaskai territórium egész sorát hozta a munkásvédő és a munkásjogot szabályozó törvényeknek, amelyek közül helyünk szűk volta miatt most csak a legjelentősebbekről emlékezhetünk meg.

1. A gyermekmunkáról 11 állam hozott törvényt, amelyek tendenciája, a munkások foglalkoztatási korhatárának felemelése, az iskolai képzettségre vonatkozó kikötések fokozása, a foglalkoztatási időtartam megrövidítése és a veszélyes üzemekben való munkának valamint az éjjeli munkának, az eltiltása.

2. A női munkáról Mississippi állam hozott törvényt, mely a nők maximális munkaidejét napi 10 és heti 60 órában állapítja meg. Newyork állam a 9 órás napi illetve 54 órás heti maximai munkaidőt az összes kereskedelmi üzemekben dolgozó nőkre kiterjesztette s egyben a munkahetet 6 napra korlátozta. A szövetségi parlament Washington városa részére törvényt hozott, mely valamennyi nőre a 8 órás munkanapot s a 48 órás munkahetet vezet be, sa nők éjszakai munkáját este 6 órától reggel 6 óráig eltiltja s ezeknek a rendelkezéseknek a körösztül vitelére felügyeleti hatóságot szervez.

3. A munkaidőről Alaska territórium hozott törvényt, mely a közmunkáknál a 8 órás munkanapot vezet be.

4. Balesetek és ipari betegségek megelőzésére Newyersey állam hozott törvényeket, amelyek kera-

miai üzemekben az ólommérgezések, alagút építkezéseknél pedig a légnyomás-okozta megbetegedéseket vannak hivatva megelőzni. Négy állam a tűzveszély elleni védelmet tökéletesítette, három állam és Alaska territórium a bányamunkások védelmét építette ki, egy állam pedig a konzervgyárak és az otthonmunka üzemrendjét szabályozta. Több állam a vasúti üzemekben követelt biztonsági rendszabályokat szigorította meg.

5. Négy állam *munkásbaleset-kártalanító* törvényeket hozott s így az Unió 48 állama közül 24-nek van munkásbalesetbiztosítása.

6. Négy állam a *hatósági munkaközvetítés* szervezéséről hozott törvényt; Washington állam

a magán-munkaközvetítést egy praktikus törvénnyel szüntette meg, amely az állás- vagy munkaközvetítésért díjazás követelését, adását és elfogadását tiltja meg. Végül 2 állam oly törvényeket hozott, amelyek a munkásság szervezkedési jogát biztosítják. ... Fontos szociálpolitikai alkotások azok, amelyekkel 1914-ben az Egyesült-Államok és Svájc törvénytárukat meggyarapították; a nagy, a szociálpolitikában is vezető-állású európai államok parlamentjeinek ugyanebben az évben csak azoknak a törvényeknek a megalkotására volt érkezésük, amelyek a nemzetük harc-készségének, helyállásának, s a jó békéig való kitartásnak biztosítására szükségesek . . .

A rokkantsági kérdés.

Gyógyítási eredmények a rokkantbiztosítás terén. A rokkantbiztosítás egyik legfontosabb feladata a rokkantak egészségének és munkaképességének visszaállítása. Az ily célból gyógykezeltek száma a német rokkantbiztosításban évről-évre gyorsmenetű emelkedést mutat; 1897-ben, az első biztosítási évben 10.564-et tett még csak ki a kezelésben állók száma és ez a szám 1910-ben 110.310-re, 1913-ban 153.636-ra emelkedett már. A gyógykezelés tekintetében eredményeket mutató betegségek közül első helyen a tüdő- és a gégetuberkulózis áll: a gyógykezel teknők több mint egy harmada, 52.831 biztosított ezekben a betegségekben szenved. A tuberkulotikus betegek 99%-a, a többi betegeknek 50.7%-a áll állandó kezelésben, állandó kezelés alatt a

kórházakban, fürdőkben stb. történő tervszerű gyógyítást értvén. A betegek közül 89.726 volt a férfi és 63.840 a nő; s érdekes adat, hogy míg a férfibetegek közül a tuberkulotikusok száma $\frac{1}{3}$ -dal nagyobb, mint az összes nem tuberkulotikusoké, addig a női-betegek statisztikája ezen aránynak éppen az ellenkezőjét mutatja. A gyógykezelésre fordított költségek összege 1913-ban 34,128.088 Márkára emelkedett, mely összegből 20,663.814 Márka költség esik a tuberkulotikusok, 98.046 Márka a lupus betegek és afenmaradó 13,366.228 Márka a többiek kezelésére. Az állandóan gyógykezeltek kezelése 1913-ban 31.9 millió Márka költséget, a „nem állandóan” gyógykezelteké pedig – főként sérvkötők, szemüvegek, műtagok, fog-sorok stb. nyújtása révén – 2.3

millió Márka költséget okozott. Az állandóan kezelésben álló tuberkulotikus férfibeteg- kezelése napi 6.07 Márka, a női betegeké 4.41 Márka, a többi beteg kezelése pedig napi 568, illetve 432 Márka költséggel járt.

A megbetegedett biztosítottak kezelése nagyrészt a rokkantbiztosítók saját gyógyintézeteiben történik, s a rokkantbiztosítás az elmúlt évben 79 ily üzemet tartott fenn: 40 gyógyintézetet tüdőbetegek számára és 39-et szanatóriumi és kórházi célokra. Ezenkívül 61 erdei üdülőttelep vétetett igénybe a biztosítottak részére. A tüdőbetegek egy nagy részét a megfigyelő állomásokra utalják, amelyek kétséges esetekben a beteget hosszabb ideig megfigyelik annak a megállapítása végett, hogy a gyógyintézeti kezelés szükséges-e és hogy van-e a gyógyulásra kilátás. Az amúgy is erősen igénybe vett gyógyintézeteket a megfigyelő kezelésre utalás rendszere számottevően tehermentesíti. Felmerülhet már most az a kérdés, vajjon a gyógykezelés eredményei a pénztárakat erősen terhelő fenntartási kiadásokat igazolják-e. A gyógykezelési statisztika kezdeti és állandó eredményeket különböztet meg. (A gyógykezelés célja a rokkantbiztosítási törvény 5-ik §-a szerint való keresetképeségnek visszaszerzése. Kezdeti eredménynek tekintendő az, ha a gyógyintézetből való távozáskor a munkaképesség az emiatt értelemben megvan, állandó eredmény az ha a két-két évi időközökben háromszor történő felülvizsgálatok a munkaképességet állapítják meg.)

Nézzük először a tuberkulotikusok statisztikáját. A gyógykezelésnek itt az a meglepő

eredménye volt, hogy 100 állandóan kezelt tüdővésztes közül 9.2 gyógyultan volt elbocsátható. Ily formán 44.841 ember volt ebből a rettenetes betegségből megmenethető. Az állandó eredmény persze már nem ily kedvező és sok látszólag gyógyult tüdőbeteg később visszaesett a betegségébe. Az 1908-ban gyógykezelték közül az 1913. év végén már csak 48% volt teljesen munkaképes, de az 1911-ben gyógykezeltékből még 66%, az 1912-ben kezeitekből pedig 83% volt teljesen munkaképes. Az állandó eredmények tekintetében is javultak évek során az arányszámok és megállapítható, hogy a betegségnek kezdeti állapotban való intenzív kezelése a gyógykezelt tüdővésztesek legalább két harmadának teljes *gyógyulását* eredményezte. Megemlítésre méltó még, hogy *kezdeti* eredmény a lupus-betegek 88%-ánál és a többi betegek 91%-ánál volt elérhető, amely eredmények a pénztárak eljárását még a pusztán anyagi szempontból is igazolják, minthogy ezen gyógy módok alkalmazása nélkül ezek a betegek és velük családjuk is, a körülményekhez képest a pénztárnak természetesen évekig is terhére lettek volna.

A rokkant vasutas nem lesz kintornás. A hadban sérült vasutasokat, a tisztviselőket és a munkásokat egyaránt a vasúti szolgálatban akarja megtartani – lehetőség szerint – az osztrák kormány, s hogy ezt a fontos szociális célt elérhesse, messze-menő intézkedéseket kezdeményezett. A megrokkant vasutasokat egy szakorvosi vezetés alatt létesítendő üdülőtáborba fogják összegyűjteni, akiknek szükséges,

azok számára művétagokat fognak beszerezni, a sérülteknek azok használatában, továbbá az épen maradt vétagok és szervek használatában, s a bajuk miatt szükséges utókezelés módjaiban megfelelő oktatást fognak adni, és azután ki fogják képezni őket arra a vasúti szolgálatra, amelyre részben visszanyerhető munkaképességük állapota és terjedelme őket alkalmasokká teszi. A vasúti miniszter az akció költségeinek előteremtéséhez a vasúti tisztviselők és munkások áldozatkészségét is igénybe kívánja venni, és máris megállapíthatjuk, hogy az osztrák vasutasok a háboru-sújtotta szaktársaik és családjaik sorsának elviselhetőbbé tétele érdekében szívesen hoznak anyagi áldozatot is. Az osztrák vasutasok vasutas-jelvényt készítetttek, azt 60 fillérjével árusítják, ezekből a jelvényekből dicséretes agitációjuk eredményeképp már március hó elejéig 160.000 darabnál többet adtak el, s az ezekből befolyt jövedelem,

– minthogy a jelvények nagy részét felülfizetéssel vették meg – a háború számos vasutas-áldozatának sorsát tette máris tűrhetőbbé. Intézkedés történt a vasutasok körében aziránt is, hogy mindenki, aki valamely vasúti tisztviselőnek, vagy munkásnak megsérüléséről szerez tudomást, azt annak a műhelynek^ hivatalnak, vagy állomásnak, amelyen a sérült közvetlenül a hadbavonulása előtt szolgálatban állt, azonnal hozza tudomására. Az alkalmazott, a munkás és a munkáltató szervezetek az emberi szolidaritás és az érdekszolidaritás tudatát fokozzák magukban, amikor elszerecsétlenül kartársaiknak, szaktársaiknak az osztrák vasutasok, választotta módon sietnek segítségükre, elsősorban azonban természetesen magukat a hadviselő államokat terheli az a kötelesség, hogy a nagy háború áldozatait megmentse a polgári munkának és a nemzeti termelésnek.

Népegészségügy.

Járványok a „hadak útján”.

A himlőről és a himlő elleni oltásról tartott a közeim altban dr. Schiff egyetemi m. tanár, a wieni általános munkásbetegség-éelyző pénztár jeles főorvosa, s előadása a kérdés jelentőségét következő érdekes és tanulságos adatokkal világította meg: A himlő a legsúlyosabb és fegfertőzőbb ragályos betegség. Évszázadokon át pusztította Európát, s a XVIII. század folyamán Franciaországban évente 30.000, Poroszországban évente 27.000 és egész Európában évente 400.000 ember lett áldozatává. A legutóbbi

nagy járványok egyikét az 1870-71 német-francia háború hozta magával. A himlő nemcsak a legveszedelmesebb, hanem a legkínosabb megbetegedések egyike. Hirtelen erős rázóhideggel, heves lázzal és keresztcsontfájdalmakkal kezdődik. Három nap múlva bőrküetés jelentkezik, amely piros csomócskákából, később hólyagocskákából és genyes pustulákból áll; ezek félköröralaku, erősen telt, piros udvarral körülvett, sárga kiemelkedések alakjában a test egész felületén el vannak szórva. Kínzó állapot fejlődik ki: a fej alaktalan tömeggé dagad, a szem-

héjak dagadása lehetetlenné teszi a szem kinyitását, a fájdalmas és dagadt kezek nem mozgathatók, a nyelv is megdagad, az orr nyálkahártyájának duzzanata lehetlenné teszi az orron át való lélegzést, a nyelés nehéz és fájdalmas, a beszéd hangtalanú válik. Ez a kínos állapot körülbelül 2 hétig tart, ha ugyan a halál a beteg szenvedéseinek már előbb nem vet véget. Ha kedvező fordulat áll be, úgy lassanként a láz és a súlyos tünetek csökkennek és teljesen visszafejlődnek; de a betegségből igen gyakran a szervezet súlyos károsodásai, különösen hallási és látási zavarok maradnak vissza. A szerzett vakság sok esetét régebben himlő-megbetegedésre lehetett visszavezetni. A himlő igen könnyen átvihető. Igen fertőző a himlőpustulák tartalma, a leváló pörk, a beteg orrváladéka, de ezenkívül a szoba minden egyes tárgya, sőt a betegszoba levegője is, amelybe a fertőző anyag legparányibb részei nagy mennyiségben jutottak. A himlő nagy fertőzőképessége és az akkori időkben való nagy elterjedésé] él fogva ezt a járványt nem lehetett volna elhatárolni, ha nem jön közbe egy oly esemény, amely nemcsak a himlőmegbetegedések és járványok elleni küzdelmek történetében határkő, de amely az orvostudományok és az emberiség történetének egyik legnagyobb eseménye: a védőoltások és azok hatásának fölfedezése. A Jenner Edvard-féle védőoltások bevezetése mindenütt ahol érelyesen keresztülvitték, egyszerre nagyszerű eredményeket hozott. Az 1870-71. német-francia háborúban himlőben meghalt 23.400 francia, a németeknél azonban, kik 1834 óta a bevonultaknál a

védőoltást kényszerűen alkalmazták, csak 278 ember. Ezzel ellentétben a himlőmegbetegedések és a halálesetek száma a be nem oltott porosz polgári lakosságnál rendkívül nagy volt, a háború után azonban 1875-ben a himlő-halálesetek száma már rohamosan csökkent a német polgári lakosságnál is. Ezt a csökkenést az okozta, hogy 1874-ben a védőoltás kötelező bevezetésével a polgári lakosság számára is elrendelték a kényszeroltást. Azóta a himlő Poroszországban megszűnt. Annak megvilágítására, hogy a védőoltások keresztülvitele mit jelent a himlőmegbetegedések terjedésének meggátlása szempontjából, Schiff tanárnak 3 beszédes számadata van: 1893-tól 1897-ig egy millió lakos közül Németországban 1, Ausztriában 90 és Oroszországban 463 ember halt meg himlőben. Ezek a számok további magyarázatot nem igényelnek... Ezek cselekvést parancsolnak ...

Franciaország a tuberkulózis ellen. A tuberkulózis Franciaország népét is erősen pusztítja és a francia orvosok kezdesére közvetlen a háború előtt dolgozták ki egy nagyszabású akciónak a tervét, amely a hivatalos köröket és a társadalmat egyképp csatarendbe állítaná a romboló vész ellen. A Vörös-Kereszt fölhívására most mind a három francia egyesület, amely a harctéri sebesültek ápolására alakult, elhatározta, hogy tevékeny részt kér magának ebből a küzdelemből. Az egyesületek betegápolónői följajlották, hogy rendelkezésre állanak mindazoknak az intézeteknek és intézményeknek, amelyek a tuberkulózis ellen harcolnak. Ők vállalják a szegény

betegek gondozását, fölvilágosítják a népet a higiénikus életmód és lakás követelményeiről, kioktatják a gyermekeket, hogyan védekezhetnek leginkább a kórral szemben, ügyelnek a fertőzött lakások kellő dezinficiálására, végzik az összes ápolói teendőket. A tuberkulózisnak évente 90.000 áldozata van Franciaországban, a gyermekhalandóság nyolcvanezer: ez a két számadat a megkezdett akció fontosságára figyelmeztethet bennünket is, mert Magyarországon 1911-ben alig feleakkora népességből, mint a mekkora Franciaországé, 76.930 ember pusztult el tüdővészben és mert gyermekhalandóságunk arányszámával is a szomorú elsők között haladunk . . .

Járványos idők „tízparancsolat”-a. A „Medizin für Alle” című népszerű tudományos folyóiratban dr. Altschul a járványok elleni védekezés szabályait a következő „tízparancsolat”-ba foglalja össze:

1. Tartsd tisztán tested, fürdőj gyakran tiszta vízben, mosd kezed sokszor szappannal.

2. Bocsáss levegőt és világosságot a lakásodba, vigyázz kényesen arra, hogy szobád, házad, udvarod mind tiszták legyenek. Pusztítsd a legyet és a rovarokat.

3. Ételen, italban mértékletes tégy.

4. Ne edd a nyers főzeléket, az éretlen, a hamozatlan gyümölcsöt, ne igyál nyers tejet.

5. Csak biztosan kifogástalan, vagy főtt vizet igyál.

6. Korlátozd a beteg- és részvét látogatásaid számát. Ne egyél, ne igyál betegszobában.

7. Megbetegedéskor orvost azonnal hívj.

8. Ne vonakodj, ha betegedet az orvos kórházba akarja szállíttatni. Ott szakszerű lesz az ápolása s otthon a betegelkülönítést megfelelően nem hajthatod végre.

9. Oltasd be magad a himlő ellen, az oltás véd, és hatása 8-10 évre terjed.

10. Tégy, ahogy a hatósági rendelkezések előírják; ha mindenki így tesz, a járvány terjedését meggátoltuk.

Értékes ez a 10 parancsolat, fontos, hogy mindenütt hirdessék. A mértékletességre vonatkozó parancsok megtartását nálunk az élelmiszeruzsora is eredményesen segíti. Komoly nehézségbe csak a második parancsolat megtartása ütközik bele, mert azokon a lakásokon, amelyekben az alsóbb szociális néprétegek nálunk laknak, a világosság és a levegő eddig sem azért rekedt kívül, mert „bebocsájtani” nem *akarták* . . .

Az ózon értéke. Amerikai tudósok véget vetettek annak a dicsőségnek, melyet egyes fürdőtulajdonosok reklámja csinált az ózonnak. Kimutatták, hogy az ózonnak a baktériumokra való hatása még olyan koncentrációban sem föltétlenül pusztító, amelyben az ember is elpusztul. Már pedig az emberre az is károsan hat, ha az azt környező egy millió rész levegőben öt-tíz rész ózon van. Komoly kísérletek bizonyítják továbbá azt is, hogy az ózonnak semmi levegőjavító hatása nincs, s hogy a dezinficiálás céljaira a formaldehyd jobb nála. Ha ennek a tudományos megállapításnak helyessége igazolódik és átmegy a köztu-

datba is, akkor a jövőben nem fogjuk oly sűrűn hallani, hogy tuberkulotikus betegek csak feny-

vesekbe, drága fürdőkbe küldhetők gyógyulásra, mert ott a levegő „ózdondús”.

Döntések; ítéletek.

Katonasebesült kártérítési követelése katonaoorvos ellen, hibásan végzett műtét miatt.

Ezzel a kérdéssel foglalkozott legutóbb az osztrák legfőbb törvényszék. A kérdés nemleges irányban nyert megoldást. A bíróság szerint a katonaoorvos mikor a sebesült katonán műtétet végez, hivatalos minőségben jár el, hivatalos cselekményt teljesít. Már pedig egy 1806. évi udvari orvosi rendelet kimondja, hogy állami tisztviselők hivatali cselekmények miatt polgári bíróság előtt nem perelhetők s így nincsen mód arra, hogy a bíróság a hibás műtét következtében az orvos és beteg közt létrejött jogviszonyt a polgári törvénykönyv kárt okozó cselekményekre érvényes jogszabályainak alkalmazásával bírálja el. (Jogtud. Közlöny).

A kórházi alkalmazottak betegség és baleset esetére való biztosítási kötelezettség alá esnek. (K. M. 1915. évi február hó 11-én 80.218/917. VI. D. szám.) N. törvényhatósági joggal felruházott város Tanácsának. Munkásbiztosítási kihágással vádolt R. K., mint a város közönsége képviselője ügyében, a város tanácsának 1913. évi november hó 26-ik napján 18.403 szám alatt hozott azon ítéletét, mellyel a nevezett vádlottat az I. fokú rendőri büntető bíróság ítéletének helybenhagyásával, az 1907. évi XIX. t. c. 12. §-ába ütköző kihágás vádja alól a kórházi cse-

léd és ápolószemélyzetre vonatkozólag – azon okból, mert kihágás csak szándékosan vagy vétkes gondatlanságból követhető el, – fölmenti és T. B.-ra vonatkozólag pedig szintén az 1907. XIX. t. c. 10. §-a értelmében – mert nevezett nem esik biztosítási kötelezettség alá, – szintén fölmenti: panaszosnak a törvényes határidőben beadott föllebbezése következtében felülbírálat alávettem. Ennek eredményéhez képest a másodfokú rendőri büntető bíróság idézett ítéletét a fölhozott indokoknál fogva helybenhagyom. Jelen rendelkezésem nem akadályozza a pénztárt abban, hogy a biztosítási kötelezettség alá eső s be nem jelentett kórházi alkalmazottak után esedékes járulékot kivesse. Ide vonatkozólag a következőket jegyzem meg: a kórházi alkalmazottak az 1907. XIX. t. c. 1. §-ának 13. és 3. §-ának 23. pontjában foglalt rendelkezések alapján betegség és baleset esetére biztosítandók, hacsak a a reájuk érvényben álló szolgálati rendtartásuk szerint betegség esetében illetményeik részükre a betegség kezdetétől számítva legalább 20 héten át ki nem járnak, a balesetbiztosítási kötelezettség hatálya pedig nem terjed ki a nyugdíjjogosultsággal kinevezett tisztviselőkre, valamint oly alkalmazottakra, akik valamint hozzátartozóik, üzemi baleset esetére az e törvény VII. fejezetében megállapított kártalanításoknak megfelelő nyugdíjigénnyel bírnak. (1907: XIX. t. c. 10. §-a).

A vakreceptek ügye olvasóink előtt bizonyára nem merült még a feledésbe. A Budapesti Kerületi Pénztár egyik orvosa, Franki Lipót, gyártotta a koholt receptek tömegét, hogy egyes gyógyszereszeket a pénztár kárára jogosulatlanul anyagi előnyökhöz juttasson és a jogtalan haszonban persze az orvos maga is részesedett. A budapesti büntető törvényesék a vétkes gyógyszerészek közül Glück Rezső gyógyszerészt egy évi börtönre és 1500 korona pénzbüntetésre, Falk Richárd gyógyszerészt nyolc hónapi börtönre és 1000 korona pénzbüntetésre, Braun Lajost hét havi börtönre és szintén 1000 korona pénzbüntetésre s ezen felül mindhármukat három évi hivatalvesztésre ítélte volt, a munkásbiztosító pénztárt pedig kártérítési igényével polgári per útjára utasította. Az ismeretlen tartó-

zkodású dr. Frankl Lipót ellen kézrekerítéseig megszüntették az eljárást. A tábla csupán *vétségnek* minősítette a gyógyszerészek cselekedetét és büntetésüket ennek megfelelően le is szállította, de az ügy a vádlottak semmiségi panasa folytán a Kúria elő került, s a Kúria a vádlott gyógyszerészek ügyével foglalkozván tettüket csak úgy mint az elsőbírósági ítélet *büntettnek* minősítette és most már felebbezhetetlen ítélete folytán Glück Rezső egy évi börtönnel és 1500 korona pénzbüntetéssel, Falk Richárd nyolc havi börtönnel és 1000 korona pénzbüntetéssel, Braun Lajos pedig hét havi börtönnel és 1000 korona pénzbüntetéssel s valamennyien három évi hivatalvesztéssel és politikai jogaik felfüggesztésével fognak lakolni azért, amit nyereségvágtyól űzötte a beteg munkásság pénze ellen követtek el.